

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Entreprenörskapets vara eller inte vara

**En undersökning om begreppsförståelse och
implementering bland
gymnasielärare**

Lena Dahlin & Per-Olov Häggström

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Program och/eller kurs: LAU 925: 2
Nivå: Grundnivå
Termin/år: HT/2013
Handledare: Bengt Edström
Examinator: Ulla Berglindh
Rapport nr: HT13 IPS12 LAU925

Abstract

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Program och/eller kurs: LAU 925: 2
Nivå: Grundnivå
Termin/år: Ht/2013
Handledare: Bengt Edström
Examinator: Ulla Berglindh
Rapport nr: HT13 IPS12 LAU925
Nyckelord: Entreprenörskap, entreprenöriellt lärande, implementering, lärare

Syfte: Syftet med föreliggande studie var att undersöka lärares kunskap om, samt praktiska utövande av, entreprenörskap i skolan. Därtill att undersöka huruvida undervisningsämne, eller andra faktorer påverkade graden av användning. Syftet föranledde följande frågeställningar: Vilken begreppsförståelse har gymnasielärare av entreprenörskap? I vilken omfattning använder gymnasielärare entreprenörskap i undervisningen? Finns det någon skillnad beträffande entreprenörskap mellan lärare i teoretiska ämnen, samt i praktiska ämnen?

Metod: Förhållningssättet i denna undersökning var att ha en hermeneutisk ansats genom att deduktivt utgå från teorier och tidigare forskning som därefter härledes till frågeställningar. Dessa undersöktes därpå empiriskt genom dels kvantitativ metod bestående av enkäter, samt även genom en kvalitativ metod bestående av djupintervjuer (Patel & Davidson, 2011). Detta förfarande, triangulering, då flera metoder assimileras, syftade till att öka undersökningens validitet (Stukát, 2005). Deltagarna var ett bekvämlighetsurval och bestod av 96 respondenter, i åldern 27 till 64 år, från 2 gymnasieskolor i södra Sverige. Av deltagarna undervisade 52.4 procent i teoretiska ämnen och 47.6 procent i praktiska ämnen.

Resultat: Föreliggande studie påvisade att begreppsförståelsen av entreprenörskap var låg hos majoriteten av lärarna, och orsakades troligen främst av bristande utbildning, eller social påverkan. Vidare visade statistiken att 81.7 procent av lärarna ansåg att de i någon mån använde entreprenörskap i undervisningen. Av dessa uppgav dock endast 9.8 procent att de använde begreppet vid varje lektion. Den visade även att det förelåg en skillnad mellan lärare i teoretiska och praktiska ämnen vad gäller *bedrivande, frekvens, vilja*, samt hur *lätt eller svårt* lärarna ansåg det vara att bedriva entreprenörskap. Denna skillnad förklarades främst genom ämnets karaktär samt undervisningsspråk. Samtliga respondenter i den kvalitativa undersökningen menade att entreprenörskap var viktigt för elevernas och Sveriges framtida utveckling. En grundförutsättning för att öka användandet påpekades, var mera tid för olika ting kring entreprenörskap, praktiska tips från skolverket, anpassning av ämnesplanerna, samt ett massivt engagemang och goda förebilder i närmiljön.

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
1.1 Entreprenöriella begrepp	3
2. Entreprenörskap och skolan	5
2.1 Varför entreprenörskap?	6
2.2 Styrdokument entreprenörskap	7
2.3 Exempel på gymnasieprojekt inom entreprenörskap	9
3. Tidigare forskning om entreprenörskap i skolan.....	11
3.1 Formell och informell styrning.....	13
3.2 Frirumsmodellen.....	13
3.3 Sammanfattning.....	15
4. Syfte och frågeställningar	16
5. Metod.....	17
5.1 Deltagare.....	17
5.2 Instrument.....	17
5.3 Procedur.....	18
5.4 Validitet och reliabilitet	19
5.5 Etik	19
6. Resultat.....	20
6.1 Kvantitativt resultat	20
6.11 Sammanfattning kvantitativt resultat	24
6.2 Kvalitativt resultat	25
6.21 Begreppsförståelse	25
6.22 Användning.....	25
6.23 Utbildning	26
6.24 Varför entreprenörskap?	26
6.25 Hur kan graden av entreprenörskap ökas?	26
6.26 Sammanfattning kvalitativt resultat	27
7. Diskussion	28
7.1 Resultatdiskussion	28
7.11 Begreppsförståelsen hos gymnasielärare av entreprenörskap	28
7.12 Användning av entreprenörskap i undervisningen	29
7.13 Skillnad mellan lärare i teoretiska- samt i praktiska ämnen	30
7.14 Framtid.....	31
7.2 Metoddiskussion.....	32
7.21 Kvantitativ undersökning.....	32
7.22 Kvalitativ undersökning.....	32
7.23 Validitet och reliabilitet	32
7.24 Vidare forskning	33
Referenslista.....	34
Bilagor	38

1. Inledning

Den kända psykologen och pedagogen, Vygotsky hävdade redan 1926, att en bra skola hjälper eleverna att utveckla sin personlighet och kreativitet, genom att läraren utgår från varje elevs behov och samarbetar med eleven som en vägledare (Knutagård, 2003). Denna inställning låg sannolikt till grund några år senare, när Vygotsky utarbetade den kulturhistoriska skolan eller teorin, som delvis återfinns i dagens utbildningsuppdrag (Knutagård, 2003). Vygotskys tankar och forskning kring människans utveckling i ett föränderligt samhälle, var då precis som nu högaktuell. Att utveckla kreativitet och personlighet är nämligen grundtanken bakom *entreprenörskap* i skolan, och en förutsättning för att samhället skall kunna utvecklas (Nutek Stockholm, 2008; Shinnar, Pruett, & Toney, 2009; Skolverket, 2011a,b). Utan innovativa medborgare skulle heller inte uppfinningar som krutet, telefonen eller ens hjulet vara en verklighet (Sørensen, 1996).

Eftersom entreprenörskap är mycket eftertraktat på arbetsmarknaden (Europaparlamentet och rådets rekommendation, 2006), är det inte förvånande att politiker på olika nivåer i världen ser detta begrepp som den ultimata lösningen, och aktivt arbetar för ett implementerande (Berglund & Holmgren, 2006; Holmgren, 2009; Nutek Stockholm, 2008; Shinnar, et al., 2009). Sverige är inget undantag och därför har skolverket ålagts detta uppdrag i och med införandet av den nya gymnasiereformen GY11 (Skolverket, 2011a, b). Läroplanen poängterar således att entreprenörskap skall löpa som en röd tråd genom hela skolsystemet, genom föreläggandet:

Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper och förhållningssätt som främjar entreprenörskap, företagande och innovationstänkande. Därigenom ökar elevernas möjligheter att kunna starta och driva företag. Entreprenöriella förmågor är värdefulla för arbetslivet, samhällslivet och vidare studier (Skolverket, 2011b, s.7).

Att entreprenörskap är en viktig kompetens finns det således inget tvivel om, men vad innebär egentligen entreprenörskap i skolan? Skolverket (2011b) definierar entreprenörskap som två besläktade utbildningsuppdrag enligt följande:

1. Utbildningen skall innefatta de specifika kunskaper som krävs för att *starta och driva ett företag eller projekt*.
2. Utbildningen skall utveckla och stimulera *generella kompetenser* som att se möjligheter, ta initiativ och omsätta idéer till handling.

Sedan flera decennier har dock entreprenörskap och företagande främst varit kopplat till näringslivet, och då enbart syftat till att tillgodose samhällets behov av nya produkter eller tjänster genom att *starta och driva företag*. Det är därför inte anmärkningsvärt att denna förståelse och betydelse är den som främst lever kvar hos gemene man (Leffler, 2006). Tidigare forskning visar att det även råder en ofullständig förståelse eller begreppsförvirring vad gäller entreprenörskap bland lärare (Backström-Widjeskog, 2010; Jennerhed, 2013; Johnson, 2012; Leffler, & Svedberg, 2003; Seikkula-Leino, 2007; Seikkula-Leino, Ruskovaara, Ikavalko, Mattila, & Rytkola, 2010; Skolverket, 2010b). Men vad kan denna okunskap bero på?

Eftersom skribenterna själva arbetar i skolans värld, har även de uppmärksammat att den entreprenöriella verksamheten är låg eller nästan obefintlig. För att undersöka situationen närmare, samt hitta de faktorer som påverkat fördröjningen av implementeringen, är föreliggande undersökning av största vikt. Resultatet kan därefter ge de undersökta skolorna

en bild av verkligheten, som kan mana till specifika åtgärder, för att en reell implementering inom en snar framtid skall kunna komma till stånd.

1.1 Entreprenöriella begrepp

För att ge en grundförståelse av de centrala begreppen som genomsyrar föreliggande studie beskrivs och förklaras dessa nedan. Även skribenternas definition av entreprenörskap i föreliggande studie konkretiseras.

Entreprenör

Begreppet *entreprenör* har sitt ursprung i medeltidens Frankrike, och var där en benämning på en befälhavare som tog stora risker för att nå sina mål (Landström, 2000). Den ursprungliga betydelsen i det svenska språket är däremot en person som tar på sig att utföra entreprenadarbeten, eller en teaterdirektör (Svenska Akademien, 2013). På senare tid har dock *entreprenör* även definierats som en driftig, effektiv och innovativ person som bryter mot rådande samhällsmönster (Leffler, 2006). Vidare kan begreppet innebära en företagsam person som skapar nya företag eller utvecklar nya produkter (Nationalencyklopedin, 2013).

Enligt forskaren From finns det även tre olika aspekter som kan beskriva en sann entreprenör (2009). Det första synsättet beskriver entreprenörens framgångsrika beteende, det andra fokuserar på entreprenörens innovativa egenskaper, samt den tredje omfattas av entreprenörens risktagande attityd.

Begreppet entreprenör kan således ha ett flertal betydelser, men en återkommande beskrivning är att individen skall vara innovativ och risktagande.

Entreprenörskap

Enligt Encyclopedia of Management kommer entreprenörskap från det franska ordet *entreprendre*, som betyder "att göra". Begreppet förklaras som en process som identifierar möjligheter, propagerar för de resurser som krävs för att ta vara på dessa möjligheter, samt skapa nya innovativa och nödvändiga produkter eller tjänster som genererar lönsamhet. Detta innebär även ett risktagande, eftersom frekvensen för felsatsningar är mycket hög (Barnet, Marilyn, & Helms, 2006).

Ytterligare en definition av begreppet har Regeringskansliet som menar att entreprenörskap innebär att utveckla idéer och omsätta dessa till något värdeskapande. Detta kan ske på ett flertal områden i samhället som i företag, offentlig verksamhet eller föreningslivet (2009). Enligt Tillväxtverket (tidigare Nutek) finns slutligen följande definition:

Entreprenörskap är en dynamisk och social process, där individer, enskilt eller i samarbete, identifierar möjligheter och gör något med dem för att omforma idéer till praktiska och målinriktade aktiviteter i sociala, kulturella och ekonomiska sammanhang (Skolverket, 2010b, s.6).

Begreppet entreprenörskap kan således även ha ett flertal betydelser, men har den gemensamma nämnaren av en process av möjligheter.

Entreprenöriellt lärande

Litteraturen ger en mängd tolkningar även av detta begrepp. Enligt författarna Falk-Lundqvist, Hallberg, Leffler, och Svedberg (2011) delas begreppet upp i flera delar. Dels innebär det att lära sig på samma sätt som en entreprenör, genom kunskapsproduktion, nyskapande, värdeorientering och möjlighetsspaning. Men det kan även betyda en process av lärande som stimulerar och stödjer entreprenöriella förmågor som specifika kompetenser bestående av kunskaper om ekonomi, lagar och produktionsmetoder samt generella kompetenser som nyfikenhet, initiativförmåga, samarbetsförmåga och risktagande. Vidare kan det utgöras av en metafor för lärande, samt innebära kunskaper om hur företag startas och drivs.

Ytterligare en tolkning av begreppet gör författarna Peterson och Westlund (2007) som menar att det innebär utbildning om entreprenörskap, träning för entreprenörskap samt träning i entreprenörskap. Slutligen har Skolverket (2010b, s.3) följande definition:

Entreprenöriellt lärande innebär att utveckla och stimulera generella kompetenser som att ta initiativ, ansvar och omsätta idéer till handling. Det handlar om att utveckla nyfikenhet, självtillit, kreativitet och mod att ta risker. Det entreprenöriella lärandet främjar också kompetens att fatta beslut, kommunicera och samarbeta. Att vara entreprenöriell och företagsam är samma sak. Det betyder att ta tillvara möjligheter och förändringar samt att utveckla och skapa värden – personliga, kulturella, sociala eller ekonomiska.

Entreprenörskap i föreliggande studie

I föreliggande studie har begreppet entreprenörskap både betydelsen *generella kompetenser* som att utveckla kreativitet, se möjligheter, ta initiativ och omsätta idéer till handling, samt att *driva företag eller projekt*. Denna definition har sin grund i de olika begreppsdefinitioner som främst återfinns i skolkontext, och som det kommer att redogöras för under nästa rubrik.

2. Entreprenörskap och skolan

Begreppet entreprenörskap har således ett flertal betydelser, vilket även återspeglas i skolkontext. The Organisation for economic CO-operation and development (OECD), har sedan två decennier tillbaka pläderat för ett ökat entreprenörskap i samhället. De definierar entreprenörskap som ett förhållningssätt till lärande som innefattar alla arbetsformer som stimulerar elevers självtillit, kreativitet, handlingskraft, samarbets- och kommunikationsförmåga (Skolverket, 2010a).

Europeiska kommissionen utgår däremot från två olika definitioner vilka liknar skribenternas definition av begreppet, när det gäller undervisning (2006). En bred och en smalare definition. När man diskuterar den *breda definitionen* så pratar man egentligen om *entreprenöriellt lärande*, vilket innebär att utveckla kreativitet, se möjligheter, ta initiativ och omsätta idéer till handling. Detta är utgångspunkten för hur entreprenörskap uttrycks i förskolans och grundskolans läroplan, men även i gymnasiets examensmål, och i en del av ämnesplanerna (Skolverket, 2011a, b). Entreprenörskap enligt den *smala definitionen* däremot, innebär främst *entreprenörskap och företagande*. Detta betyder att eleverna fokuserar på att lära sig mer om att driva företag eller projekt, samt om företagets roll i samhället.

Tillväxtverket kan betraktas som en av drivkrafterna när det gäller entreprenörskap i den svenska skolan (Skolverket 2010b). Verket har gjort ett handlingsprogram som utgår från OECD's definition och har där konkretiserat vad en skola som har entreprenörskap i fokus bör erbjuda. Denna konkretisering innebär att entreprenörskap i undervisningen handlar om att eleven skall utgå från sina egna förutsättningar och drivkrafter för att skapa en handling.

Även fast begreppet entreprenörskap är nytt i skolkontext, fanns det andra begreppssynonymer redan i de tidigare läroplanerna som:

Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och utveckla elevers förmåga och vilja att ta personligt ansvar och aktivt delta i samhällslivet (Skolverket, 1994, s.4).

Eleverna ska i skolan få utveckla sin förmåga att ta initiativ och ansvar och att arbeta och lösa problem både självständigt och tillsammans med andra (Skolverket, 1994, s. 5).

Skolan skall eftersträva ett bra samarbete med arbetlivet, vilket är viktigt för all gymnasial utbildning men av avgörande betydelse för den yrkesförberedande utbildningens kvalitet (Skolverket, 1994, s.7).

Skolan ska sträva mot att varje elev stärker sin tilltro till den egna förmågan att själv och tillsammans med andra ta initiativ, ta ansvar och påverka sina villkor (Skolverket, 1994, s.13).

Det beskrivs likaså att lärarens roll skall vara mer handledande, att undervisningen skall präglas av att "lära genom att göra" i kombination med reflektion, att eleven ska arbeta med autentiska och komplexa problem gärna i projektform, samt att eleven ska få möjlighet att driva företag inom ramen för utbildningen eller på annat sätt skaffa sig kunskaper om och färdigheter i företagande (Skolverket, 1994). Dessa intentioner poängterar att eleverna skall ges förutsättningar för att utveckla förmågan att arbeta självständigt, lösa problem samt samverka med näringslivet. Dessa förmågor skulle idag, betecknas som just entreprenörskap (Skolverket, 1994).

När de nya Läroplanerna sedermera kom 2011, innebar detta både att begreppet entreprenörskap förtydligats, samt att nya uppdrag tillkommit för lärare och rektorer. I både

läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr, 2011), samt gymnasiet (Gy11), framhålls ordet entreprenörskap som något som skall genomsyra undervisningen på ett väldigt tydligt sätt. Skolverket skriver:

Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja att pröva och omsätta nya idéer i handling och att lösa problem. Eleverna ska i skolan få utveckla sin förmåga att ta initiativ och ansvar och att arbeta både självständigt och tillsammans med andra. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper och förhållningssätt som främjar entreprenörskap, företagande och innovationstänkande. Därigenom ökar elevernas möjligheter att kunna starta och driva företag. Entreprenöriella förmågor är värdefulla för arbetslivet, samhällslivet och vidare studier (Skolverket, 2011b, s. 7).

Att OECD och Skolverket således anser att entreprenörskap är viktigt råder det inga tvivel om, men varför anses entreprenörskap vara så viktigt, och hur framkommer detta i skolans olika styrdokument?

2.1 Varför entreprenörskap?

Det finns flera bakomliggande orsaker till det ökande användandet av entreprenörskap i samhälle och skola. Politiskt finns det givetvis ett intresse av att utbilda entreprenörer som kan utveckla landet (Telhaug, Mediås, & Aasen, 2006; Shinnar, et al., 2009). Detta görs dels genom nya innovationer men även genom att skapa tillväxt, vilket även minskar arbetslösheten (Holmgren, 2009). Samtidigt pekar mycket forskning på att framtidens individer är i behov av de egenskaper som just entreprenörskap utvecklar (Braunerhjelm, Holmquist, Adenfelt, & Thulin, 2013).

Enligt Europaparlamentets och rådets rekommendation (2006), finns det nämligen sju nyckelkompetenser för ett livslångt lärande. Utifrån denna rekommendation antog Europeiska rådet och Europaparlamentet mot slutet av 2006 en europeisk referensram för dessa nyckelkompetenser. Där kartläggs och fastställs för första gången på EU-nivå vilka nyckelkompetenser medborgarna behöver för att kunna uppfylla sin personliga potential, integreras i samhället och på arbetsmarknaden, ta aktiv del i samhällslivet, samt lyckas på arbetsmarknaden i vårt kunskapsbaserade samhälle. Det är inte förvånande att en av nyckelkompetenserna, var "initiativförmåga och företaganda", vilket idag skulle betecknats som entreprenörskap.

Regeringskansliet lät därav redan 2009 publicera en rapport, *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet*, som även den behandlade varför entreprenörskap skulle löpa som en röd tråd genom utbildningen. Det skrevs där att skolan ska hjälpa individer förstå att valet att bli företagare är lika självklart som att bli anställd. Skolan skall även utveckla elevernas förmåga att lösa problem, tänka på nya sätt, vara ansvarstagande, kunna samarbeta och kunna strukturera samt planera sitt arbete. Dessa egenskaper skall i sin tur leda till att eleverna blir framgångsrika entreprenörer och samhällsmedborgare.

Likaledes beskrev departementen att dessa egenskaper bidrar till fler företagare i samhället, som i sin tur leder till att landet utvecklas. Det poängterades dock att entreprenörskap ser olika ut på olika nivåer i utbildningen. I de yngre årskurserna i skolan ska syftet med utbildningen vara att skapa nyfikenhet, kreativitet, självförtroende och förmåga att kunna fatta beslut. Dessa egenskaper blir en grund för det kommande arbetet med entreprenörskap i de högre utbildningarna (Regeringskansliet, 2009).

2.2 Styrdokument entreprenörskap

Enligt Europaparlamentets och rådets rekommendation (2006), återfinns även en nationell strategi för entreprenörskap i Sverige. Entreprenörskap skall därav löpa som en röd tråd genom hela utbildningssystemet, där skolan ska samarbeta med näringsliv, kulturliv och ideella organisationer, för att lärare och elever skall bli inspirerade (Skolverket, 2010a). Detta har fått konsekvenser för hela styrkedjan (Skolverket, 2011c) för gymnasieskolan, som ser ut på följande sätt:

- Skollag
- Gymnasieförordning
- Läroplan
- Examensmål
- Ämnesplan

I skollagen åläggs skolan att ”främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare (SFS 2010:800, kapitel 3). Entreprenörskap återfinns likaså i läroplanen för gymnasiet, GY11, där det poängteras att:

Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper och förhållningssätt som främjar entreprenörskap, företagande och innovationstänkande. Därigenom ökar elevernas möjligheter att kunna starta och driva företag. Entreprenöriella förmågor är värdefulla för arbetslivet, samhällslivet och vidare studier (Skolverket, 2011b, s.7).

Begreppet återfinns tillika inom en mängd examensmål som:

Handel- och administrationsprogrammet:

Inom både handel och administration finns möjligheter att starta och driva företag och därför ska utbildningen utveckla elevernas kunskaper om entreprenörskap och eget företagande (Skolverket, 2011b, s.25).

Industritekniska programmet:

Utbildningen ska därför utveckla elevernas förmåga till problemlösning och stimulera dem att upptäcka innovativa möjligheter att skapa och möta förändringar (Skolverket, 2011b, s. 31).

Estetiska programmet:

Många kulturskapare tar uppdrag som egna företagare. Därför ska det finnas möjlighet för eleverna att utveckla kunskaper i entreprenörskap och företagande (Skolverket, 2011b, s.43).

Samhällsvetenskapsprogrammet:

Utbildningen ska utveckla elevernas samarbetsförmåga, kreativitet, självständighet, ansvarstagande och förmåga att se möjligheter, ta initiativ och omsätta idéer i praktisk handling (Skolverket, 2011b, s. 50).

Slutligen återfinns entreprenörskap i ett flertal ämnes syften som:

Entreprenörskap:

Undervisningen i ämnet entreprenörskap ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i metoder för att driva projekt, dvs. hur man sätter igång, utformar och genomför målinriktade processer. Den ska också leda till att eleverna utvecklar förståelse av entreprenörskapets betydelse för samhällsutvecklingen. Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar tilltro till sina personliga resurser samt stimulera deras kreativitet och lust att anta utmaningar och ta ansvar för att omsätta

idéer i praktisk verksamhet (Skolverket, 2011d).

Undervisningen i entreprenörskap ska bedrivas i projektform med innehåll från andra ämnesområden. Med utgångspunkt i elevernas idéer och arbetsprocess ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar både teoretiska och praktiska kunskaper. I samband med arbetsprocessen ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att arbeta målinriktat, lösa problem, ta eget ansvar och samarbeta med andra. Eleverna ska även ges möjlighet att reflektera över sina erfarenheter för att dra lärdom av dem (Skolverket, 2011d).

Biologi:

I undervisningen ska aktuell forskning och elevernas upplevelser, nyfikenhet och kreativitet tas till vara. Undervisningen ska också bidra till att eleverna, från en naturvetenskaplig utgångspunkt, kan delta i samhällsdebatten och diskutera etiska frågor och ställningstaganden. Undervisningen ska innefatta naturvetenskapliga arbetsmetoder som att formulera och söka svar på frågor, göra systematiska observationer, planera och utföra experiment och fältstudier samt bearbeta, tolka och kritiskt granska resultat och information (Skolverket, 2011e).

Svenska:

Den ska utmana eleverna till nya tankesätt och öppna för nya perspektiv. Vidare ska undervisningen leda till att eleverna utvecklar kunskaper om det svenska språket, dess uppbyggnad och ursprung samt ge dem möjlighet att reflektera över olika typer av språklig variation. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor (Skolverket, 2011b, s.160).

Eftersom hela styrkedjan poängterar entreprenörskap i skolan, är det intressant att undersöka de olika projekt och strategier som används för att implementera entreprenörskap på gymnasiet. Här kommer en kort presentation av några av de vanligast förekommande.

2.3 Exempel på gymnasieprojekt inom entreprenörskap

Ung företagsamhet (UF)

Den ideella organisationen *Ung företagsamhet* har till syfte att tillsammans med skolan, införa entreprenörskap och ett aktivt näringsliv inom grundskola och gymnasium. Organisationen är etablerad i över 100 länder och startades i USA strax efter första världskrigets slut. UF implementerades dock inte i Sverige förrän 1980 men har sedan dess kraftigt expanderat. Under verksamhetsåret 2012/2013 hade organisationen hela 7035 registrerade företag, som kom från hela Svea rike. UF har flera koncept som omfattar "se möjligheterna", innovation camp, "vårt samhälle" samt UF-företagande för gymnasiet. Organisationen erbjuder fortbildning, bedömningsstöd, seminarium, stipendium, utbildningsmaterial samt även möjlighet till utbyte med andra länder (Ung företagsamhet, 2013).

Handslaget

Handelskammaren driver *Handslaget* på ett flertal orter i Sverige, vilket är ett samverkande projekt mellan företag och skola, som manar till både erfarenhetsutbyte samt utökande av kontaktnät. Företagen fungerar då som faddrar för elever och följer deras arbete under en treårsperiod, där eleverna kan få verkliga "uppdrag", där de kan få ansvara för en undersökning, eller komma med förslag på marknadsföringskampanj. De arbetar även med projekt som Mathivation och Kompetensarena för att förena det lokala näringslivet och skolan. På detta sätt får eleverna aktuell information om näringslivet där de bor samtidigt som företagen får lära sig om nästa generations arbetstagares värderingar (Handelskammaren, 2013).

Enterprise without borders

Organisationen *Enterprise without borders* finns i ett 40-tal länder som främst syftar till erfarenhetsutbyte genom evenemang som Trade Fair samt organisationens egna EM. Detta är ett program som undervisar om värdet av internationell handel. Elever samverkar genom en portal där de kan bilda joint venture, eller importera respektive exportera sina respektive varor. Programmet tillhandahåller även handledning från företagare världen över för att hjälpa ungdomarna (Enterprise without borders, 2013).

Framtidsfrön

Framtidsfrön som startades 2002, verkar för att inspirera och ge eleverna möjlighet att upptäcka sin fulla potential vad gäller entreprenörskap, Organisationen arbetar med projekt som Detektiverna och RadioAktiv på gymnasiet, men driver även ett flertal projekt som riktar sig till grund- och förskolan. Deras fyra kontor är belägna i Stockholm, Göteborg, Karlstad och Linköping, men projekt genomförs i hela landet (Framtidsfrön, 2013).

Nelis

Nätverket *Nelis* har målet att skapa ett nationellt forum för att driva entreprenöriellt lärande i skolan vidare. Medlemmarna kommer från näringslivet, ideella organisationer samt

lärarutbildningar från hela Sverige, vilka fokuserar på erfarenhetsutbyte samt delaktighet. Verksamheten är dock centrerad till Gävleborg, Örebro samt Skåne (Nelis, 2013).

Samklang

Projektet *Samklang* anordnar föreläsningar, fortbildningar och processledning med entreprenöriell och företagsam anda. Utbildningarna innehåller både personligt entreprenörskap, kommunikation, coaching, handledning samt konsultation (Nelis, 2013).

Strategier

Utöver ovan nämnda nätverk, projekt och organisationer bedrivs det även en mängd *strategier* eller koncept som kräver entreprenörskap som; problembaserat lärande, bedömning för lärande, learning by doing, studiebesök och dylikt. Detta bedrivs delvis för att öka elevernas entreprenöriella förmåga, det vill säga att utveckla kreativiteten, se möjligheter, våga ta initiativ samt omsätta idéer till handling (Enterprising Self, 2011).

Sammanfattning

Den gemensamma nämnaren för samtliga projekt och strategier som tagits upp i föreliggande studie är att dessa kräver entreprenörskap. De *generella kompetenserna*, att utveckla kreativitet, se möjligheter, ta initiativ och omsätta idéer till handling är en grundförutsättning för alla former. Däremot omfattar även UF, Handslaget samt Enterprise without borders att eleverna *själva* skall driva *företag eller projekt*.

3. Tidigare forskning om entreprenörskap i skolan

Trots att lärare har en skyldighet att läsa och följa läroplanen menar Persson (2012) att många troligen inte har fullgjort detta, i sitt examensarbete från Uppsala Universitet. Detta skulle kunna innebära att även delarna med det fyra intentionerna inkluderat entreprenörskap ännu inte uppmärksammats av lärare, och således inte är en naturlig del av undervisningen. Vid den inventerande undersökningen inför GY11 av Skolverket (2010b), där drygt 1400 huvudmäns uppfattning undersöktes påvisades att endast 74 procent upplevde att *entreprenörskap* var ett bekant begrepp. Resultatet visade även att begreppet i högre utsträckning var känt i de kommunala gymnasieskolorna (94 %) än i de fristående (88 %). Denna trend var ännu tydligare i grundskolan där kännedomen i de kommunala skolorna låg på 80 procent, medan endast 56 procent hade motsvarande förståelse i de fristående skolorna.

Det konstaterades även i denna undersökning att begreppet *entreprenöriellt lärande* var ett än mindre känt begrepp hos huvudmännen då endast 56 procent hade denna förståelse av ordet. Även här påvisades en signifikant skillnad i begreppsforståelse mellan kommunala gymnasieskolor (84 %) och fristående gymnasieskolor (67 %), samt kommunala grundskolor (61 %) och fristående grundskolor (35 %). Denna undersökning framlade även att skolorna arbetade i väldigt olika utsträckning med företagande. Endast 39 procent uppgav att de arbetade i hög eller ganska hög grad, medan 61 procent uppgav ganska låg grad eller låg grad (Skolverket, 2010b).

Undersökningen påvisade likaså att drygt 60 procent av skolorna arbetade med företagande samt samverkan skola och näringsliv. Slutligen visade undersökningen att det endast var 43 procent av skolorna som uppgav att flertalet av personalen arbetade med entreprenörskap. De samlade resultaten av Skolverkets undersökning (2010b) föranledde flera åtgärder som kompetensutveckling, pilotprojekt samt sedermera i de nya läroplanerna Lgr11 samt GY11.

Men trots dessa insatser har problematiken med varierande implementeringsgrader varit konstanta, vilket senare examensarbeten påvisat (Jennerhed, 2013; Johnson, 2012). Johnsons undersökning, omfattade sex gymnasielärare och genomfördes på handels- och administrationsprogrammet. Där uppgav några lärare att de integrerade entreprenörskap inom vissa delar av undervisningen som vid projektarbete eller arbetsplatsförlagt lärande (APL). Andra integrerade begreppet helt i undervisningen medan ytterligare andra helt hade exkluderat entreprenörskap.

Vid Jennerheds undersökning (2013) som omfattade åtta lärare, påvisades i kontrast till föregående undersökningar att majoriteten av respondenterna i någon mån ansåg sig arbeta med entreprenörskap. Detta resultat stöds av Jakobssons examensarbete (2013), som omfattade sex biologilärare på gymnasiet, där samtliga informanter var väl bekanta med och utövade entreprenöriellt lärande

En intressant iakttagelse var dock att Jennerheds undersökning (2013) konstaterade att endast hälften av respondenterna, spontant hade en helt korrekt definition av begreppet entreprenörskap. De övriga inkluderade endast själva drivandet av ett företag som entreprenörskap, och behövde ledande frågor för att omfatta hela begreppet som kreativitet, att våga samt en inre drivkraft. Denna bristande begreppsforståelse bekräftas även av tidigare undersökningar (Backström-Widjeskog, 2010; Leffler, & Svedberg, 2003; Johnson, 2012).

Redan vid Skolverkets undersökning (2010b), påvisades det att endast 60 procent av skolorna uppfattade att det fanns ett bra stöd i läroplan/kursplan för arbetet med entreprenörskap. Denna uppfattning hade tyvärr bestått trots den nya gymnasiereformen menar Jennerhed (2013), vars undersökning visade att respondenterna kände sig låsta av kursplanerna. Undersökningen antyder dock att det främst var teoretiska kurser som moderna språk eller vårdkurser som begränsade användandet av entreprenörskap.

Doktoranden Holmgrens (2009) och Johnsons (2012) undersökningar påvisade dock att problemet i första hand låg i att lärarna uppfattade implementeringen av entreprenörskap i undervisningen som tidskrävande, att det var svårt att hitta tillfällen för samplanering med kollegor, samt att arbetsbelastningen kraftigt ökade.

I opposition till tidigare undersökningar fann Jakobsson (2013), att informanterna hade lyckats med att se naturliga kopplingar och användningsområden för entreprenörskap, trots att biologi är ett teoretiskt ämne. Detta ansåg han grundade sig på att kursplanen för biologi eftersträvar flera entreprenöriella förhållningssätt som till exempel ett undersökande arbetssätt, tillåtelse till kreativitet, samt att planera och utföra experiment. Dessa informanter menade även att biologiämnet i sig hjälpte eleverna att utveckla olika egenskaper eller förmågor med entreprenöriell inriktning, som i sin tur ökade kapaciteten och berikade deras skolgång.

Slutligen visar en internationell undersökning av entreprenörskapsprofessorn Seikkula-Leino (2007) att lärare i Finland inte hade tillräckligt med kunskap om syftet, innehållet samt utövande av entreprenörskap för att kunna praktisera denna i undervisningen, samt att det fanns en förvirring mellan syftet samt utövandet av entreprenörskap (Seikkula-Leino, et al., 2010). Detta innebar att lärare både saknade begreppsförståelsen samt förmågan att använda entreprenörskap fullt ut vilket lektor Backström-Widjeskog (2010) menade, kan resultera i en negativ attityd och motstånd mot entreprenörskap. Detta motstånd har även påvisats i tidigare studier i Sverige, där lärare varit ovilliga att byta läroplaner, som till Lgr 69 samt vidare till Lgr 80. Vid en undersökning gjord av idrottsforskaren Sandahl (2004) påvisades således att lärarna inte följde läroplanen, beträffande ämnet idrott och hälsa, utan istället följde tidigare läroplaner eller inte alls.

Även forskaren Harry Cruse menar i sin avhandling "Attitudes of Teachers in Sweden toward the Control and planning of Students' Learning" att lärare själva vill sköta planering och ha kontroll över ting i skolan, vilket skapar ett motstånd mot att följa läroplanen fullt ut (Lytsy & Mellberg, 1999).

I detta sammanhang är det synnerligen intressant att påminna sig professor Mintzbergs teori om professionella byråkratier vilket innefattar gymnasieskolor (1993). Han påpekar att denna organisationsform som kännetecknas av en starkt hierarkisk struktur ofta har långa implementeringsprocesser. Detta beror på att lärarna som befinner sig långt ner i hierarkin trots detta besitter specifika ämneskunskaper som ledningen vanligtvis saknar. Att ämneskompetensen således finns hos lärarna istället för hos ledningen gör även att kontrollen av lärarnas yrkesutövning är starkt begränsad. Detta i sin tur resulterar i att lärare kan "välja" i vilken grad de följer olika direktiv som införande av läroplaner, ämnesplaner eller entreprenörskap.

Detta synsätt på organisationens betydelse styrks även av organisationsprofessorn och forskaren Moxnes (1997) tankegång, som menar att centraliseringen av information, kontroll och beslutsfattande är roten till implementeringsproblem. Författaren påpekar att det är detaljstyrning där läraren behandlas som en maskin som försvårar då arbetstagaren på så sätt

utvecklar en passiv aggressivitet mot ledningen. Detta får till följd att klyftan mellan ledning och arbetstagare ökar och implementering av nya direktiv som till exempel ämnesplaner eller entreprenörskap försvåras.

Berg, som är författare och professor i pedagogik, styrker till stora delar ovanstående forskares resonemang i sin forskning. Han menar att det i det offentliga samtalet om skolan och i den allmänna skoldebatten, sällan tas i beaktning vilken komplexitet som är utmärkande för skolan. Han menar även att skolans uppgift handlar om så oerhört många saker på en gång, och dessutom om att förvara och sortera eleverna. Han menar vidare att debatten många gånger blir allt för snäv och tenderar att handla om saker som mindre klasser, arbetslag, betyg i lägre årskurser samt beslagna mobiltelefoner (2003).

Berg påpekar att det är mer konstruktivt att istället diskutera och skärskåda skolans samlade komplexitet, peka på orsaker till denna och utifrån detta diskutera skolans verksamhet, arbete och möjliga utveckling. Då kan även förståelsen öka och på det sättet förändra skolan till det bättre ur uppdragssynpunkt, som vid implementering av entreprenörskap. Berg pekar på två viktiga faktorer för att förstå skolans komplexitet, och därav även varför det kan vara så olika hur lärare följer skolplaner, läroplaner och andra direktiv (2003):

1. Skolans formella och informella styrning och ledning (Berg, Groth, Nyttell, & Söderberg, 1999).
2. Skolors "frirum", även kallad frirumsmodellen (Berg, 2003).

3.1 Formell och informell styrning

Skolan har en komplex uppbyggnad och kan granskas dels som en institution, men även som en organisation. Den *formella styrningen* som skolan som institution kontrolleras av, menar Berg är intentioner, uppmaningar, åtaganden, mandat, och mål. Detta motsvaras således av skollag, läroplan, examensmål samt även implementeringen av intentioner som entreprenörskap. Den *informella styrningen* däremot menar han är latenta utbildningsfunktioner som beskrivs i begrepp som reproduktion, sortering, kvalificering och förvaring. Detta omfattar begrepp som bidrar till att bevara och återskapa institutionen på dess egna villkor. Styrning menar Berg är ett institutionellt maktbegrepp, medan ledning är ett maktbegrepp över en organisation. Ledningen i skolan torde därav vara vardagsarbetet, medan styrningen ligger på det ovan nämnda institutionella planet (Berg et al., 1999).

Den *formella ledningen* uppmärksammar de uppdrag, som implementering av entreprenörskap, som den formella styrningen, det vill säga ledningen av skolan ger. Den *informella ledningen* påverkar en organisation och dess arbete utifrån skolans informella styrning. Detta kan således innebära ett motstånd eller pådrivande av uppdrag som implementering av entreprenörskap (Berg, 2003).

3.2 Frirumsmodellen

Berg beskriver att skolor omfattar något som kallas för frirum, men påpekar att detta kan variera i storlek mellan skolor. Detta frirum består av yttre och inre gränser. Modellen utgår ifrån styrdokument som skollag, läroplan, kommunala regelsystem och liknade, som syftar till att styra skolornas arbeten i en önskvärd riktning. Denna ofta mångtydiga och motsägelsefulla

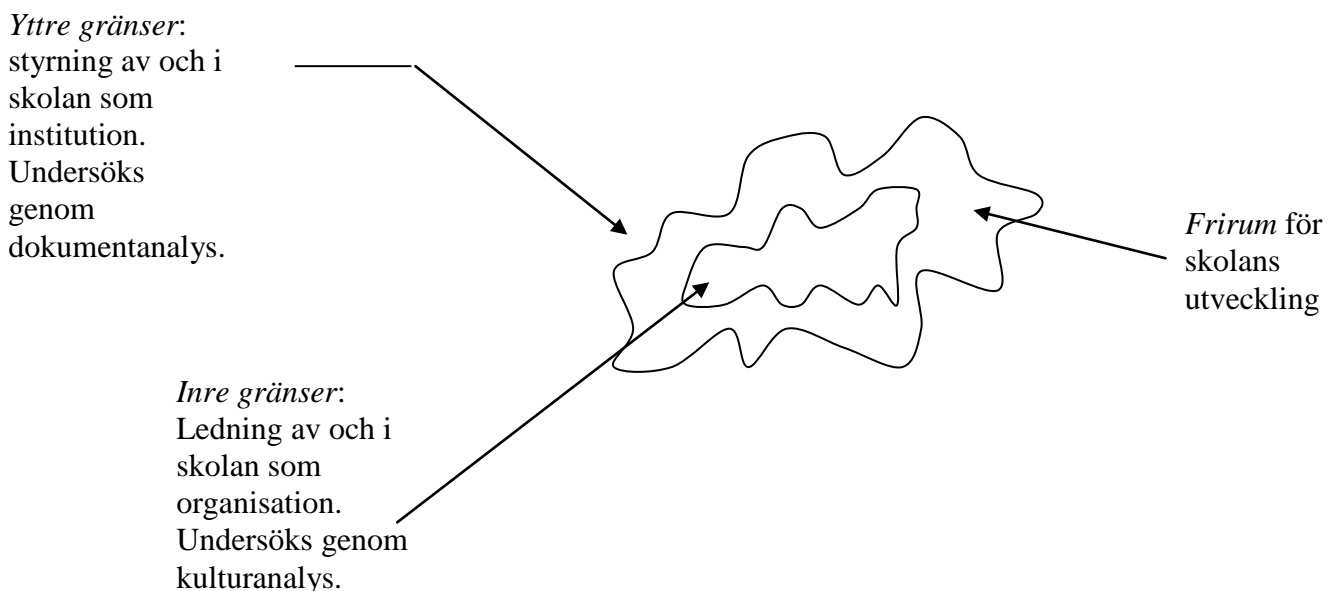
formella styrning av skolan, ihop med den informella styrningen i skolan är de *yttre* gränserna för skolverksamheten (Berg, 2003).

Modellens *inre* gränser handlar om ledningen i och av skolan, så som den kan ta sig uttryck i olika skolor. Eftersom de finns differentierade skolkulturer så blir också ledningen olika beroende på skolans historia, samhälleliga traditioner, yrkesgruppsnormer, socialpsykologiska förhållanden, närmiljöfaktorer, opinionsyttringar med mera (Berg, 2003).

De yttre och de inre gränserna blir enligt Berg (2003) olika maktcentra i en skola, och skolans faktiska arbete med exempelvis entreprenörskap beror mycket på styrkeförhållandena inom, och mellan dessa maktcentra. För att jobba med skolutveckling behöver detta således ses som en process, vars syfte blir att upptäcka och erövra det tillgängliga och outnyttjade frirummet. Förenklat kan man se på Frirumsmodellen på följande sätt:

Frirummet är handlingsutrymmet mellan skolans:

- formella uppdrag och
- informella funktioner

Figur 1. Frirumsmodellen (efter Berg 2003, s. 48)

För att upptäcka frirummet krävs det ett intellektuellt arbete där man dels genom dokumentanalys studerar skollag, skolplaner och kommunala avtal, vilket identifierar de yttre institutionella gränserna. Men även genom att samma process sker genom kulturanalys för att få en bild av skolans inre arbete som motsvarar de inre gränserna. Utfallet av dessa undersökningar påvisar på vilket sätt skolan använder det tillgängliga frirummet för att exempelvis implementera eller inte implementera entreprenörskap (Berg, 2003).

Bergs teorier beskriver således två sätt att se på en verksamhet; summan av de individer som verkar i den, samt att verksamheten är av en annan storhet än de individer som utgör verksamheten. I verksamhetsteorin blir helheten i sig själv föremål för undersökning precis

som Berg beskriver är nödvändigt för att förstå skolans komplexitet. Styrningen och ledningen av skolan tillsammans med "frirummet" är således två nycklar för att förstå varför lärare inte gör det som förväntas av dem, beträffande läroplaner och andra direktiv som implementerande av entreprenörskap (Berg, 2003).

3.3 Sammanfattning

Flera undersökningar har påvisat att lärare har skiftande till dåliga kunskaper om begreppet samt utövandet av entreprenörskap (Backström-Widjeskog, 2010; Jennerhed, 2013; Johnson, 2012; Leffler, & Svedberg, 2003; Seikkula-Leino, 2007; Seikkula-Leino et al., 2010; Skolverket, 2010b). Jakobssons undersökning (2013) påvisade dock det omvända förhållandet då lärarna hade en mycket god förståelse samt implementeringsgrad av begreppet.

Orsakerna till den bristande implementeringsgraden är dock oklar. En förklaring skulle kunna vara att det finns ett motstånd mot ett förändrat innehåll som Sandahls (2004) undersökning påvisat. Men det skulle även kunna vara som Johnsson (2012) menar att det främst är tidsbrist som ligger bakom. Ytterligare en möjlig förklaring är att det främst är teoretiska ämnen som medför svårigheter (Jennerhed, 2013). Detta motsägs dock starkt av Jakobssons undersökning (2013) där informanterna just undervisade entreprenöriellt i ett teoretiskt ämne.

Tidigare forskning har således inga entydiga svar om lärares skiftande begreppsförståelse eller implementering av entreprenörskap i undervisningen, Som tidigare nämnts kan det dock vara skolans struktur och organisations uppbyggnad som är en del av förklaringen till varför implementering och utförande av entreprenörskap går så långsamt på många skolor (Berg, 2003; Knutagård, 2003; Lytsy & Mellberg, 1999; Mintzberg, 1993; Moxnes, 1997). Oklarheten kring dessa ting har dock föranlett ett behov av att undersöka dessa faktorer närmare genom föreliggande undersöknings syfte och frågeställningar.

4. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna rapport är att undersöka lärares kunskap om, samt praktiska utövande av, entreprenörskap i skolan. Därtill att undersöka huruvida undervisningsämne eller andra faktorer påverkar graden av användning. Ovanstående syfte har föranlett följande frågeställningar:

Vilken begreppsförståelse har gymnasielärare av entreprenörskap?

I vilken omfattning använder gymnasielärare entreprenörskap i undervisningen?

Finns det någon skillnad beträffande entreprenörskap mellan lärare i teoretiska ämnen, samt i praktiska ämnen?

5. Metod

Förhållningssättet i denna undersökning var att ha en hermeneutisk ansats genom att deduktivt utgå från teorier och tidigare forskning som därefter härledes till frågeställningar. Dessa undersöktes därpå empiriskt genom vetenskapliga metoder. Dels genom kvantitativ metod bestående av enkäter, samt likaså genom en kvalitativ metod bestående av djupintervjuer (Patel & Davidson, 2011). Detta förfarande, triangulering, då flera metoder assimileras, syftade till att öka undersökningens validitet (Stukát, 2005).

5.1 Deltagare

Deltagarna var ett bekvämlighetsurval och bestod av 96 respondenter, både män och kvinnor, från 2 gymnasieskolor i södra Sverige. Dessa erbjuder både studieförberedande samt yrkesförberedande program. Av respondenterna deltog 4 i den kvalitativa undersökningen, samt 92 i den kvantitativa enkätundersökningen.

Respondenterna var i åldern 27 till 64 år, och hade en genomsnittsålder på 44.34 med en standardavvikelse på 11.05 ($N=82$). Deltagarnas arbetslivserfarenhet varierade mellan 0 till 35 år, med ett medelvärde på 12.09, samt med en standardavvikelse på 8.61 ($N=82$).

Respondenterna undervisade i ett eller två differentierade ämnen bestående av *teoretiska* ämnen som språk, SO, NO, matematik, företagsekonomi, eller *praktiska* ämnen som estetiska, idrott och hälsa eller övriga praktiska ämnen. Av deltagarna undervisade 52.4 procent i teoretiska ämnen och 47.6 procent i praktiska ämnen.

Det externa bortfallet utgjordes av 10.8 procent och orsakades troligen av att denna del av undersökningen genomfördes via mailsvar, eftersom en av skribenterna blev allvarligt sjuk och inte fysiskt kunde närvara. Internt bortfall däremot saknades, vilket skulle kunna härledas till att forskarna stannade kvar under hela undersökningen, och besvarade ett fåtal frågor rörande specifika ords betydelse, för huvuddelen av undersökningen.

5.2 Instrument

Studien grundade sig på en nykonstruerad enkät som inleddes med demografiska frågor om kön, ålder, verksamma år som lärare, samt undervisningsämnen. Därefter undersöktes respondenternas förståelse av *begreppet* entreprenörskap, samt omfattningen av *användningen* av entreprenörskap. Vidare undersöktes i vilka av respondentens undervisningsämnen, som han eller hon arbetade med entreprenörskap. Därefter undersöktes även i vilka ämnen respondenten upplevde att det var lätt, respektive svårt att arbeta med entreprenörskap. Därpå undersöktes på vilka sätt respondenten bedrev entreprenörskap samt i hur stor utsträckning han eller hon skulle vilja använda begreppet. Slutligen fick respondenterna svara på vad de behövde för att öka användandet i undervisningen.

Svarsalternativen bestod av både öppna svar för frågorna som berörde begreppsförståelsen samt på vilka sätt entreprenörskap användes i undervisningen, samt fasta svarsalternativ för övriga frågor (bilaga II). De olika svaren i de öppna frågorna om begreppsförståelse samt bedrivandet av entreprenörskap analyserades och kategoriserades enligt följande; 0 = vet inte/fel förståelse, 1 = delförståelse, samt 2 = full förståelse. Fel förståelse innebar att respondenterna uppgav en helt annan betydelse, än begreppets reella innebörd. Delförståelse i sin tur innebar att respondenterna antingen uppfattade begreppet som *generella kompetenser*, eller som att *driva projekt/företag*, medan slutligen full förståelse innebar båda kategorierna.

Detta förfarande medförde att även de, liksom svaren i frågor med fasta svarsalternativ kunde matas in i programmet SPSS¹, på nominal- eller ordinalskala för vidare analys (IBM, 2013).

Undersökningen genomfördes under höstterminen 2013, och inleddes med att en pilotstudie genomfördes i en ämnesgrupp för att upptäcka eventuella brister i utformningen av formuläret. Inga feltolkningar påvisades, varvid beslut togs om att använda enkäten i oförändrat skick.

Efter analysen i SPSS genomfördes även kvalitativa djupintervjuer av fyra lärare för att undersöka om deras och övriga respondenters uppfattningar var samstämmiga, samt för att undersöka de bakomliggande orsakerna till resultaten (Trost, 2010). Intervjuguiden innehöll förutom undersökande frågor om begreppsförståelsen och användandet även frågor som; Varför skall entreprenörskap användas i skolan? Vilken utbildning har du som lärare fått i ämnet? Vilka faktorer kan påverka fördröjandet av implementeringen, samt vilka redskap behövs för att öka implementeringen av begreppet (bilaga III)?

5.3 Procedur

Undersökningen inleddes genom att respondenterna valdes ut genom ett bekvämlighetsurval från två gymnasieskolor. Före urvalsförandet tillfrågades de båda skolcheferna om tillstånd för undersökningen, vilket bifalles. Enkäten (bilaga II) tillsammans med missivbrevet (bilaga I) delades därefter ut till respondenter från fyra olika arbetslag och fyra ämnesgrupper på skolorna. Inledningsvis förklarades syftet med enkäten, att deltagandet var frivilligt, samt de etiska riktlinjerna muntligt. För att kunna besvara eventuella frågor och undvika bortfall stannade skribenterna kvar i salarna under hela genomförandet. Detta förfarande fick dock modularas för en ämnesgrupp då enkäten istället genomfördes via mail. En vecka efter utskicket skickades en påminnelse till de respondenter som ej svarat.

Därefter samlades enkäterna in, samt började matas in i statistikprogrammet SPSS för vidare analys av deskriptiv statistik. Därpå kontrollerades att normalfördelning rådde, vilket innebär att alla respondenters värden låg nära medelvärdet och tillsynes kunde anses representativt för alla gymnasielärare i landet. Tillika undersöktes även standardavvikelsen som visar hur mycket respondenternas värden avviker från medelvärdet. Därefter undersöktes urvalets värden djupare genom att kontrollera att inga univariata eller bivariata extremvärden förelåg som felaktigt kunde påverka resultatet (Brace, Kemp, & Snegel, 2000).

Vidare genomfördes en korrelationsanalys (Pearson) för att undersöka eventuella samband närmare. Detta syftade även till att kontrollera så att inte multikolinjäritet rådde mellan den beroende och de oberoende variablerna, vilket skulle inneburit att effekterna av de oberoende variablerna inte gick att särskilja från varandra (Nolan & Heinzen, 2012). Därefter användes ett t-test för oberoende grupper där medelvärden jämfördes, för att undersöka eventuella skillnader som orsakades av respondenternas ämneskaraktär, teoretiskt- respektive praktisk ämne. Detta test användes för att säkerställa att inte resultaten var slumpmässiga utan kan anses vara representativa för alla gymnasielärare. Därpå utarbetades intervjufrågor som baserades på enkäten samt resultatet av den genomförda enkätundersökningen.

Ett bekvämlighetsurval gjordes därefter av en man som undervisade i praktiska ämnen, samt en kvinna för teoretiska ämnen på den ena gymnasieskolan. Även en kvinna och en man

¹ Statistical Package for the Social Sciences

valdes ut från den andra gymnasieskolan men med omvänd ämneskombination. Djupintervjuer genomfördes därpå med lärarna för att undersöka om deras och övriga respondenters uppfattningar var samstämmiga, samt undersöka de bakomliggande orsakerna till resultaten. Intervjuerna spelades in och transkriberades därefter till skriftspråk. Slutligen tematiserades och kategoriserades intervjusvaren för att kunna analyseras tillsammans med enkätresultaten.

5.4 Validitet och reliabilitet

En hög validitet och reliabilitet är viktigt för att ett kvantitativt undersökningsresultat skall anses som tillförlitligt och av värde. Detta kan analyseras i mindre områden som konstruktvaliditet vilket avser instrumentets tillförlitlighet. Vid föreliggande studie granskades därför den nykonstruerade enkäten samt även i viss mån intervjuguiden (Heiman, 2001).

Nästa delområde är den interna validiteten, som är bunden till tillfället då undersökningen genomförs. Denna består av olika faktorer som kan ha påverkat respondenterna till ett annat beteende eller respons. Vid föreliggande studie granskades därför yttre störningsmoment som till exempel höga ljud, samt om andra respondenters uppförande smittade av sig på övriga deltagare (Heiman, 2001). Likaså undersöktes den externa validiteten som bekräftar om resultatet i den egna undersökningen kan sägas representera andra grupper eller situationer. För att kontrollera detta undersöker man att urvalet kommer från så differentierade förhållanden som möjligt, vilket leder till en hög generaliserbarhet (Heiman, 2001).

Vid kvalitativa undersökningar grundar sig dock resultatet på forskarens egna tolkningar av respondenternas svar och brukar därför analyseras med begreppen tillförlitlighet och äkthet. För att dessa kriterier skulle kunna uppfyllas användes dels en direkt respons vid intervjuerna för att kontrollera att skribenterna uppfattat svaren korrekt, samt dels genom att intervjuerna spelades in. Vidare användes kategorisering och tematisering för att skapa en stringent redogörelse av processen, som därpå diskuterades mellan skribenterna och handledaren (Kvale, 1997).

Slutligen jämförs de kvalitativa resultaten med de kvantitativa för att undersöka den interna konsistensen. Om dessa är samstämmiga torde detta tyda på en hög reliabilitet (Patel & Davidson, 2011).

5.5 Etik

Vid denna undersökning har Vetenskapsrådets (2013) riktlinjer som omfattar krav vad gäller information, samtycke, konfidentialitet samt nyttjande beaktats. Inledningsvis gavs information till alla respondenter om undersökningens syfte, samt om att deras svar skulle vara anonyma för enkätdeltagarna, respektive konfidentiella för intervjudeltagarna. Deltagarna uppmärksammades tillika på att undersökningen var helt frivillig, vilket även påpekades i missivbrevet till enkäten (bilaga I), samt muntligt vid besöken i respektive ämnesgrupp eller arbetslag, samt före intervjuerna. Slutligen informerades även respondenterna om att de skulle komma att erbjudas att läsa en digital version av undersökningen enligt Vetenskapsrådets rekommendationer efter publicering.

6. Resultat

Syftet med föreliggande studie var att undersöka lärares kunskap om, samt praktiska utövande av entreprenörskap i skolan. Därtill att undersöka huruvida undervisningsämne eller andra faktorer påverkar graden av användning.

6.1 Kvantitativt resultat

För att kunna genomföra adekvata statistiska analyser kontrollerades först att samtliga enkäter var korrekt ifyllda, samt att samtliga variabler var acceptabelt normalfördelade. Båda dessa villkor uppfylldes varvid även förekomst av extremvärden undersöktes. Detta var svårt att avgöra och målet var att utesluta så få variabler och enskilda värden som möjligt. Inga univariata eller bivariata extremvärden kunde dock identifieras. Det totala bortfallet var således 10.8 procent och orsakades enbart av det externa bortfallet. Detta innebar att samtliga statistiska analyser gjordes på 82 respondenter (N), vilka i den text som följer avses, när ordet urval förekommer. Övrig deskriptiv demografisk statistik för urvalet redovisas i tabell 1.

Tabell 1
Deskriptiv demografisk statistik

<i>Variabel</i>		<i>N</i>	<i>%</i>
Kön	Kvinna	50	61
	Man	32	39
Ålder	27-36	21	25.6
	37-46	26	31.7
	47-56	17	20.7
	57-65	18	22
Verksamhetsår	0-10	48	58.6
	11-20	22	26.8
	21-30	7	8.5
	30-35	5	6.1
Ämnen	Företagsekonomi	7	8.5
	Sv/Eng	2	2.4
	Sv/SO	14	17.1
	Ma/No	14	17.1
	No/Eng	2	2.4
	Eng/Moderna språk	4	4.9
	Summa teoretiska	43	52.4
	Idrott och hälsa	31	37.8
	Estetiska	5	6.1
	DV. praktiska	3	3.7
Summa praktiska	39	47.6	

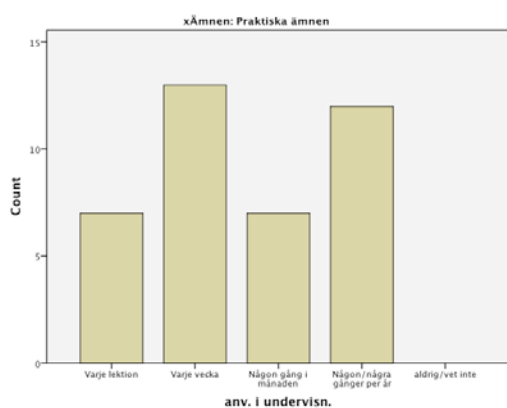
Undersökningen påvisade att hela urvalet hade en låg begreppsförståelse, då endast 12.2 procent hade full förståelse för begreppet entreprenörskap, vilket innebär både *generella kompetenser* samt att *driva företag eller projekt*. Resultatet visade även att 64.6 procent av lärarna hade en delförståelse, samt att 23.2 procent inte visste eller hade helt fel förståelse för begreppet. Statistiken visade dock att lärarna i de teoretiska ämnena hade en högre förståelse av *begreppet* entreprenörskap, än lärarna i de praktiska ämnena (tabell 3). Specificerad fördelning över begreppsförståelsen redovisas i tabell 2.

Tabell 2

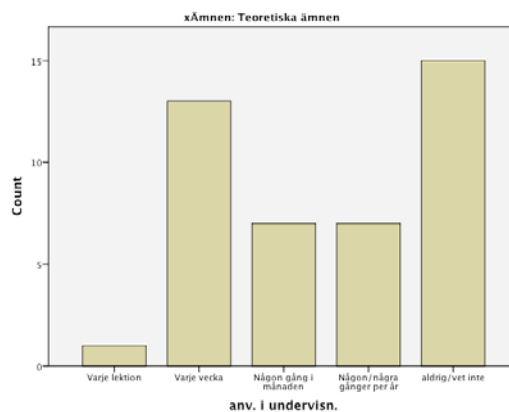
Begreppsförståelse av entreprenörskap

Ämnen	Variabel	N	%
Teoretiska	Vet inte/fel förståelse	6	14
	Delförståelse-generella kompetenser	13	30.2
	Delförståelse-driva företag eller projekt	14	32.6
	Full förståelse	10	23.3
Praktiska	Vet inte/fel förståelse	13	33.3
	Delförståelse-generella kompetenser	14	35.9
	Delförståelse-driva företag eller projekt	12	30.8
	Full förståelse	0	0

Statistiken visade att 81.7 procent av lärarna ansåg att de i någon mån använde entreprenörskap i undervisningen. Av dessa uppgav 9.8 procent att de använde det varje lektion, 31.7 procent varje vecka, 17.1 procent någon gång i månaden, 23.2 procent någon gång per år, samt 18.3 procent att de aldrig eller inte visste. Undersökningen visade även att lärare i praktiska ämnen ansåg att de använde entreprenörskap mer *frekvent* än de som undervisade i teoretiska ämnen (tabell 3). Det var dock endast 17.9 procent av dessa som uppgav att de använde begreppet under varje lektion (figur 2). Undersökningen visade likaså att alla lärare i praktiska ämnen i någon mån *använde* begreppet i sin undervisning till skillnad mot lärarna i de teoretiska ämnena där 34.9 procent uppgav att de inte visste eller aldrig använde entreprenörskap (figur 3). Detta resultat var även samstämmigt med hur villiga de båda grupperna var att använda entreprenörskap i undervisningen, då lärarna i de praktiska ämnena uppgav en högre önskan att använda begreppet (tabell 3). Dessutom uppgav 62 procent av lärarna i de praktiska ämnena att de använde entreprenörskap i båda sina ämnen till skillnad mot lärarna i de teoretiska ämnena där endast 24 procent hade samma omfattning.

Figur 2 Användningsfrekvens-praktiska ämnen

Figur 3 Användningsfrekvens-teoretiska ämnen

Det påvisades även att lärarna i de teoretiska ämnena hade en lägre förståelse, än lärarna i de praktiska ämnena om vad *bedrivande* av entreprenörskap innebär. Slutligen påvisades det att lärarna i de teoretiska ämnena ansåg att det var *svårare* att använda entreprenörskap i sina ämnen, än de som undervisade i praktiska ämnen. Specifik deskriptiv statistik för medelvärden (*M*) och standardavvikelse (*SD*) redovisas i tabell 3.

Tabell 3

Förståelse, bedrivande samt användningsfrekvens av entreprenörskap

Variabel	Ämnen	N	M	SD
Förståelse				
	Teoretiska	43	1.09	.61
	Praktiska	39	.85	.71
	Totalt	82	.98	.67
Bedrivande				
	Teoretiska	43	.42	.45
	Praktiska	39	.85	.71
	Totalt	82	.62	.64
Frekvens				
	Teoretiska	43	3,51	1.32
	Praktiska	39	2.62	1.12
	Totalt	82	3.09	1.30
Vill använda				
	Teoretiska	43	3.74	1.84
	Praktiska	39	2.62	1.12
	Totalt	82	3.21	1.63
Lätt/svårt				
	Teoretiska	43	2.74	1.35
	Praktiska	39	1.31	.73
	Totalt	82	2.06	1.31

Not. Värdena anger poäng för förståelsen samt bedrivandet (0 = vet inte/fel, 1 = delförståelse, 2 = full förståelse), och för frekvensen samt viljan att använda entreprenörskap (1 = varje lektion, 5 = aldrig/vet ej), samt för hur lätt eller svårt det är att undervisa i ämnena (1 = lätt i bägge ämnena, 5 = svårt i bägge ämnena)

För att undersöka sambanden närmare analyserades korrelationsnivån mellan de olika variablerna genom ett Pearsons korrelationstest. Den signifikansnivå (*p*) som studien uppmärksammade var 5 %, och korrelationsstyrkan delades in enligt följande: $r = 0.10 - 0.29$ svag, $0.3 - 0.49$ medel samt $0.5 - 1.0$ stark (Nolan & Heinzen, 2012).

Vidare undersöktes även att inte multikolinjäritet rådde mellan den beroende och de oberoende variablerna. Det finns ingen absolut gräns för acceptabel nivå men korrelationer över .8 eller under $-.8$ brukar anses som problematiska (Nolan & Heinzen, 2012). Testet påvisade inga problematiskt höga korrelationer då korrelationsnivån var mellan $-.552 - .791$ (Tabell 4). Det fanns dessutom inget signifikant samband mellan *ämne*, *kön*, *ålder*, *verksamhetsår* och *begreppsförståelsen av entreprenörskap*.

Signifikanta samband påvisades dock mellan *ämne* och *bedrivande av entreprenörskap* ($r = .335, n = 82, p = .002$, två-svansad prövning), *ämne* och *frekvens av entreprenörskap* ($r = -.347, n = 82, p = .001$, två-svansad prövning), *ämne* och *vilja att bedriva entreprenörskap* ($r = .348, n = 82, p = .001$, två-svansad prövning), samt för *ämne* och *hur lätt eller svårt lärarna ansåg det var att bedriva entreprenörskap i sina ämnen* ($r = .552, n = 82, p = .00$, två-svansad prövning).

Signifikanta samband påvisades även mellan *begreppsförståelsen* och *bedrivande av entreprenörskap* ($r = .527, n = 82, p = .00$, två-svansad prövning), *bedrivande av entreprenörskap* och *frekvensen att använda begreppet* ($r = .361, n = 82, p = .001$, två-svansad prövning), *bedrivande av entreprenörskap* och *viljan att använda begreppet* ($r = .278, n = 82, p = .011$, två-svansad prövning), *bedrivande av entreprenörskap* och *hur lätt eller svårt lärarna ansåg det var att använda begreppet* ($r = -.458, n = 82, p = .00$, två-svansad prövning), *frekvensen* och *viljan att använda begreppet*, ($r = .791, n = 82, p = .00$, två-svansad prövning), *frekvensen* och *hur lätt eller svårt lärarna ansåg det var att använda begreppet* ($r = .688, n = 82, p = .00$, två-svansad prövning), samt *viljan* och *hur lätt eller svårt lärarna ansåg det var att använda begreppet* ($r = .572, n = 82, p = .00$, två-svansad prövning).

Tabell 4

Korrelation mellan oberoende variabler och ämne

Variabel	1	2	3	4	5
1. Ämne	-				
2. Förståelse	-.186				
3. Bedrivande	.335**	.527**			
4. Frekvens	-.347**	-.055	-.361**		
5. Vilja	-.348**	-.018	-.278*	.791**	
6. Lätt/svårt	-.552**	-.012	-.458**	.688**	.572**

** Korrelation är signifikant vid .01 nivå (två-svansad)

* Korrelation är signifikant vid .05 nivå (två-svansad)

Därefter jämfördes medelvärdena för *bedrivande*, *frekvens*, *vilja* samt *hur lätt eller svårt* lärarna ansåg det var att bedriva entreprenörskap för gruppen med teoretiska ämnen. samt gruppen med praktiska ämnen, genom ett t-test för oberoende grupper. Variansanalysen bekräftade det som korrelationstestet tidigare indikerat; att det fanns en signifikant huvudeffekt för variabeln *ämne* och *bedrivande* på 11.2 procent ($t = -3.182, df = 80, p = .002$, två-svansad-prövning), *ämne* och *frekvens* på 12 procent ($t = 3.310, df = 80, p = .001$, två-svansad-prövning) *ämne* och *vilja* på 12.1 procent ($t = 3.394, df = 70.176, p = .001$, två-svansad-prövning), samt *ämne* och *hur lätt eller svårt* lärarna ansåg det var att bedriva entreprenörskap på 30.4 procent ($t = 6.076, df = 66.018, p = .00$, två-svansad-prövning). Storleken för dessa skillnader var således mellan .112 - .304, vilket brukar betraktas som ett relativt svagt effektvärde (Nolan & Heinzen, 2012). Detta innebär att mellan 11.2 och 30.4 procent av variansen av entreprenörskapsvariablerna kunde förklaras genom ämneskategori, det vill säga; teoretiskt- eller praktiskt undervisningsämne.

Slutligen påvisades att de faktorer som lärarna främst ansåg sig behöva för att öka graden av entreprenörskap i undervisningen bestod av fortbildning (25.6 %) samt mer förberedelsetid (24.4 %). Det var dock 20.7 procent som inte visste hur, samt 23.2 som inte ville öka användningen. Slutligen var det 3.7 procent som ansåg att ämnets innehåll måste anpassas samt 2.4 procent som besvarade frågan med övrigt.

6.11 Sammanfattning kvantitativt resultat

Den kvantitativa delen av undersökningen påvisade således att begreppsförståelsen av entreprenörskap var låg hos majoriteten av lärarna, samt att det för detta item inte fanns någon signifikant skillnad mellan lärare i teoretiska och praktiska ämnen. Den visade dock att det förelåg en skillnad mellan lärare i teoretiska och praktiska ämnen vad gäller *bedrivande, frekvens, vilja*, samt hur *lätt eller svårt* lärarna ansåg det vara att bedriva entreprenörskap. Andra faktorer som kön, ålder, och verksamhetsår saknade signifikanta effekter. Undersökningen avslutades med att påvisa att de faktorer som lärarna främst ansåg sig behöva för att öka graden av entreprenörskap i undervisningen bestod av fortbildning och förberedelsetid. Det var dock nästan 25 procent av respondenterna som uppgav att de inte ville öka användningen.

6.2 Kvalitativt resultat

De kvalitativa intervjuerna genomfördes med fyra respondenter i åldern 37 till 45 år, vilka hade varit verksamma som lärare mellan 7 till 20 år. Intervjun varierade i längd mellan en till två timmar och spelades in för att därefter kunna transkriberas till skriftspråk. Efter tematisering och kategorisering av intervju svaren framkom därefter följande resultat (Trost, 2010).

6.21 Begreppsförståelse

Begreppsförståelsen av entreprenörskap var mycket differentierad hos respondenterna. Hos de lärare som undervisade i teoretiska ämnen var den god, då de ansåg att entreprenörskap både betydde drivande av projekt eller företag, samt generella kompetenser som innovativitet och förmåga att ta initiativ. För de lärare som undervisade i praktiska ämnen var denna förståelse däremot svag. En av respondenterna ansåg att begreppet betydde ”att jag som lärare delger eleverna olika saker som finns ute i samhället”, vilket skulle motsvara fel förståelse i enkäten. Vidare menade den andra respondenten att det innebar ”att låta de skapa och leda lektioner”, vilket hade motsvarat en delförståelse i den kvantitativa undersökningen, då detta kan ses som att driva ett projekt.

Orsaken till den låga begreppsförståelsen som skribenternas tidigare enkätundersökning hade påvisat, förklarades på ett flertal sätt. Dels genom okunskap då utbildning i läroplanen knappast existerade, samt genom socialpsykologiska faktorer som starka individers negativa förebild i närmiljön. Om de starka lärarna, det vill säga de informella ledarna på skolan, inte ansåg att entreprenörskap var viktigt och saknade kunskap om begreppet, påverkades de andra lärarna till samma attityd.

Det påpekades även att det fanns en ovilja att undersöka begreppet eftersom ”många förknippade entreprenörskap med flumpedagogik där eleverna skulle gå runt och lära sig själva”. Men respondenterna menade även att friskolornas användande av begreppet medfört en negativ klang för många kollegor. På en friskola påpekade en av respondenterna, fick eleverna nämligen i ”princip ingen traditionell undervisning, utan skulle själva planera sin inläring och bara söka upp läraren vid behov”. Detta medförde att när eleverna sedan kom till gymnasiet hade de bristande ämneskunskaper som var svåra att reparera. Slutligen ansåg en av respondenterna att entreprenörskap inte var en naturlig del av många ämnesplaner vilket medförde att begreppet var främmande för kollegiet.

6.22 Användning

Efter förklaring av begreppets fulla betydelse för lärarna i de praktiska ämnena, ansåg samtliga respondenter sig använda entreprenörskap i någon form minst en gång per vecka. Lärarna i de praktiska ämnena menade dock att de använde det vid varje lektion, medan lärarna i de teoretiska ämnena ansåg att det varierade beroende på undervisningsämne. De påpekade att antingen tillät inte ämnesplanernas gedigna omfång entreprenörskap, då det helt enkelt inte hanns med, eller så påverkade elevinflytande kvantiteten. Detta berodde på att eleverna föredrog traditionell undervisning där läraren talar om vad eleven skall göra och lära sig.

Samtliga respondenter var nöjda med graden av användning och hade ingen avsikt att öka denna, då de inte ansåg att detta behov fanns. En av lärarna i de teoretiska ämnena menade att ”de elever som haft det svårt i sin lärandeprocess innan, inte alltid gynnas” av entreprenöriell undervisning. Han påpekade även att han trodde att ”det kan vara bättre att minska lite på det entreprenörilla lärandet för att få alla elever att klara kursen, men detta beror naturligtvis på individerna i gruppen.”

Det som främst gynnade eller hindrade respondenterna från att använda sig av entreprenörskap, menade respondenterna var ämnets karaktär. För de praktiska ämnena såg respondenterna inga som helst problem då ämnet snarare fordrade ”entreprenöriellt tänk” för de högre betygen, för att till exempel formulera komplexa frågeställningar. För de teoretiska ämnena fanns dock en skillnad mellan språk och övriga teoretiska ämnen. I de ämnen där undervisningen skedde på svenska var åsikten densamma som för lärarna i de praktiska ämnena, medan det för språk främst hängde ihop med elevernas språkkunskaper. I engelska där eleverna har ett gott ordförråd var entreprenöriell undervisning och lärande inga problem medan det i steg 1 till 3 i moderna språk ansågs vara ett mycket komplext uppdrag. Detta orsakades av elevernas bristande ordkunskap vilket gjorde det svårt för eleverna att förstå samt uttrycka sig på målspråket på ett entreprenöriellt sätt.

Uppfattningen att det var lättare använda entreprenörskap i de praktiska ämnena var även en åsikt som återfanns hos samtliga respondenter oberoende av undervisningsämne.

6.23 Utbildning

Respondenterna var eniga om att deras utbildning i entreprenörskap var mycket ringa. En av lärarna i de praktiska ämnena menade att utbildningen endast bestod av några minuter under lärarutbildningen, medan den andra inte kunde påminna sig någon utbildning överhuvudtaget. Även utbildningen för lärarna i de teoretiska ämnena var låg då en av lärarna uppgav att hon endast fått en utbildningsdag för ett och ett halvt år sedan, medan den andra läraren ägnat blott tio minuter åt begreppet vid läsårsstarten ifjol. För övrigt menade den sist nämnda respondenten att de ”smulor” av kunskap hon förskaffat sig, hade hon fått genom att på eget initiativ läsa läroplanen på sin fritid. Övriga respondenter hade ingen kunskap om att entreprenörskap var ett begrepp som styrdokumentet ålägger lärare att använda.

6.24 Varför entreprenörskap?

Samtliga respondenter var eniga om att orsaken till att entreprenörskap skall användas i skolan var för att förbereda eleverna för framtiden. Dels behöver ”de bli duktigare på att planera sin väg mot målet”, men även för att det kommer att behövas innovativa personer inom näringslivet för att Sverige skall kunna utvecklas. Vidare menade en respondent att den lokala omgivningen även krävde denna typ av människor om de skulle vara attraktiva på arbetsmarknaden i framtiden.

6.25 Hur kan graden av entreprenörskap ökas?

En gemensam åsikt som återfanns hos samtliga respondenter var att det främst behövdes mer tid. Tid för förberedelse, tid för kompetensutveckling i ämnet, samt tid för fler ämnesövergripande projekt. Tid är nämligen en bristvara i skolans värld då respondenterna ansåg att de administrativa uppgifterna tog allt större utrymme.

Några respondenter påpekade även att skolverket borde ge praktiska tips om hur entreprenörskap skulle kunna användas i undervisningen samt att det centrala innehållet i kurserna måste minska. Slutligen påpekade en respondent att det behövdes goda förebilder och ett massivt engagemang om entreprenöriell undervisning och lärande skall bli en verklighet.

6.26 Sammanfattning kvalitativt resultat

Den kvalitativa delen av undersökningen påvisade således att begreppsförståelsen av entreprenörskap var god hos lärare i teoretiska ämnen, medan den var låg hos lärare i praktiska ämnen. Denna skillnad kan möjligen förklaras med att lärarna i de praktiska ämnena fått en något mindre utbildning i entreprenörskap än de i de teoretiska ämnena. Orsakerna till den låga begreppsförståelsen i skribenternas tidigare kvantitativa undersökning förklarade respondenterna främst genom bristande utbildning, men även genom social påverkan av olika slag.

Vidare visade det sig att lärarna i de praktiska ämnena ansåg sig använda entreprenörskap i högre grad än lärare i teoretiska ämnen, vilket förklarades med att ämnesplanerna var mer anpassade till dessa ämnen. Dock påverkade även kvantiteten, av vilken nivå undervisningen skedde på i språk, då lägre nivåer som steg 1 till 3 sågs som en hämsko, då ordförrådet var så ringa hos eleverna.

Samtliga respondenter menade att entreprenörskap var viktigt för elevernas och Sveriges framtida utveckling, men de hade ändå ingen ambition att öka användandet i sin egen undervisning. En grundförutsättning för att öka användandet påpekade samtliga respondenter trots bristande ambition, var mera tid för olika ting kring entreprenörskap, praktiska tips från skolverket, anpassning av ämnesplanerna, samt ett massivt engagemang och goda förebilder i närmiljön.

7. Diskussion

7.1 Resultatdiskussion

7.11 Begreppsförståelsen hos gymnasielärare av entreprenörskap

De huvudsakliga slutsatserna som den kvantitativa undersökningen indikerat, var att begreppsförståelsen för *entreprenörskap* bland gymnasielärare var mycket låg då endast 12.2 procent hade en full förståelse, vilket innebär både *generella kompetenser* samt *att driva företag eller projekt*. Undersökningen visade även att 64.6 procent av urvalet hade en delförståelse, vilket antingen innebar *generella kompetenser* eller *att driva ett projekt/företag*. Dessutom saknade 23.2 procent av respondenterna helt förståelse för begreppet *entreprenörskap*. Dessa resultat av bristande begreppskunskaper stöds av tidigare forskning (Backström-Widjeskog, 2010; Jennerhed, 2013; Johnson, 2012; Leffler, & Svedberg, 2003; Seikkula-Leino, 2007; Seikkula-Leino et al., 2010; Skolverket, 2010b).

De bakomliggande förklaringarna till dessa bristande kunskaper visade den kvalitativa undersökningen främst bestod av bristande utbildning och fortlöpande kompetensutbildning i ämnet vilket delvis stöds av tidigare forskning (Seikkula-Leino, 2007). Majoriteten av respondenterna hänvisade heller inte till något av styrdokumentet vilket indikerar att de saknade kunskap om att *entreprenörskap* skall genomsyra alla ämnen (Skolverket, 2010b). Detta skulle kunna vara förklaringen då även skribenterna har svårt att påminna sig specifik kompetensutbildning i *entreprenörskap*. Men det skulle även kunna vara så att lärarna helt enkelt inte var intresserade av att lära sig mer om detta begrepp. Detta antagande grundar sig på att intresset för att öka användandet av *entreprenörskap* i sin egen undervisning saknades helt i den kvalitativa undersökningen och var drygt 23 procent i den kvantitativa. Detta skulle i så fall ligga i linje med forskaren Harry Cruse som menade att lärare själva vill sköta planering och ha kontroll över ting i skolan, vilket skapar ett motstånd mot att följa läroplanen fullt ut (Lytsy & Mellberg, 1999).

Detta tänkesätt stöds även av Mintzberg (1993) som menar att skolor som har en stark hieratisk struktur, ofta har långa implementeringsprocesser, samt Moxnes (1997) som menar att centralisering, kontroll och beslutsfattande är roten till implementeringsproblem. Vidare visade undersökningen även att starka lärares negativa attityd till begreppet påverkade, så att en ointresserad inställning spreds inom organisationen. Detta ligger helt i linje med Bergs teori om "frirummet" som menar att skolkulturen påverkas av skolans historia, samhällsliga traditioner, yrkesgruppsnormer, socialpsykologiska förhållanden, närmiljöfaktorer, samt opinionsyttringar (2003). Dessutom visade det sig att begreppet hade en negativ klang bland några respondenter, då den "jämfördes med flumpedagogik", samt förknippades med friskolor. Även detta yttrande styrker Bergs förklaring som menar att de yttre och de inre gränserna blir olika maktcentra i en skola då skolans faktiska arbete med exempelvis *entreprenörskap* beror mycket på styrkeförhållandena inom och mellan dessa maktcentra.

Därpå visade undersökningen att respondenterna inte uppfattade *entreprenörskap* som en naturlig del av ämnesplanerna vilket medförde att begreppet var främmande för lärarna. Detta stöds genom tidigare forskning av Jennerhed (2013) vars undersökning visade att respondenterna kände sig just låsta av kursplanerna. Detta är beklagligt då Skolverket (2010b) redan hade uppmärksammat detta problem vid sin inventerande undersökning då 40 procent

hade samma uppfattning. Detta antyder att den nya läroplanen, GY11, inte har haft någon signifikant effekt på detta område.

Trots den låga begreppsförståelsen kan skribenterna ana en något positiv utveckling. Vid Skolverkets undersökning inför GY11(2010b), påvisades nämligen att endast 74 procent upplevde att *entreprenörskap* var ett bekant begrepp. Motsvarande siffra vid denna kvantitativa undersökning var 76.8 procent, vilket innebar en ökning med 2.8 procentenheter. Denna ökning kan tyckas ringa men kan i realiteten vara betydligt högre. Skolverkets undersökning bestod nämligen av fasta svarsalternativ medan skribenternas undersökning hade öppna frågor, som således var svårare att besvara korrekt då inga fasta svarsalternativ fanns.

7.12 Användning av entreprenörskap i undervisningen

Den kvantitativa undersökningen visade att 81.7 procent av respondenterna i någon mån använde entreprenörskap i sin undervisning. Graden av användande varierade dock kraftigt och endast 9.8 procent uppgav att de använde begreppet vid varje lektion. Majoriteten av respondenterna (31.7 %) använde begreppet varje vecka, medan 17.1 procent använde det någon gång i månaden. Slutligen uppgav 23.2 procent att de endast använde det någon/några gånger per år, samt 18.3 procent att de aldrig eller inte visste om de använde entreprenörskap. Detta resultat stöds dels av Sandahls (2004) undersökning som hade påvisat att lärare inte brukar följa nya läroplaner, samt genom Johnson (2012) som visade på att lärarna endast integrerade entreprenörskap inom vissa delar av undervisningen.

Detta resultat står dock i opposition till Jakobssons undersökning (2013), som omfattade sex biologilärare på gymnasiet, där samtliga informanter var väl bekanta med och utövade entreprenörskap. Detta till synes motsägelsefulla resultat skulle kunna förklaras av ämnet biologis ämnesplan, vilket kommer att beskrivas vid skillnaderna mellan teoretiska och praktiska ämnen. Alternativt skulle detta kunna förklaras genom den positiva kultur och det "frirum" som skolan ifråga påverkats av (Berg, 2003).

Dessa skillnader i användande, skulle även kunna bero på att respondenterna helt enkelt inte inser att de använder entreprenörskap i någon form, eftersom de inte förstår begreppets fulla innebörd. Denna tanke stöds av Jennerheds undersökning (2013) där hälften av respondenterna behövde ledande frågor för att få en helt korrekt definition av begreppet entreprenörskap. Även i föreliggande kvalitativa undersökning krävdes ett förtydligande av begreppets fullständiga innebörd, för att respondenterna som undervisade i praktiska ämnen skulle kunna besvara alla intervjufrågor, vilket indikerar att även de hade en begränsad begreppsförståelse.

Den kvalitativa undersökningen visade vidare att användandet främst var kopplat till ämnets karaktär. De praktiska ämnena ansågs i högre utsträckning lämpa sig för entreprenörskap genom ämnesplanernas innehåll, medan de teoretiska ämnena satte många käppar i hjulet. Dels genom det massiva centrala innehållet i respektive ämnesplan, samt dels genom att eleverna föredrog traditionell undervisning, vilket måste tillgodoseas med tanke på elevinflytande.

Vidare visade undersökningen att den språkliga nivån begränsade användningen i språkkurserna, då eleverna i de lägre stegen, 1 till 3 helt enkelt saknade ett tillräckligt stort

ordförråd. För de högre nivåerna samt i engelska, skulle dock entreprenörskap med lätthet kunna användas men begränsades istället av lärarnas ovilja att använda begreppet. Denna uppfattning stöds av tidigare forskning som visat att respondenterna kände sig låsta av kursplanerna i teoretiska kurser som moderna språk (Jennerhed, 2013).

Undersökningen påvisade även att avsaknaden av tid var en avgörande faktor för begränsad användning. För att kunna använda entreprenörskap skulle det behövas tid för kompetensutveckling i entreprenörskap, tid för förberedelse, samt tid för att flera lärare skall kunna träffas för att skapa ämnesövergripande projekt, vilket likväl stöds av tidigare forskning (Jennerhed, 2013; Johnson, 2012; Holmgren, 2009). Både Johnsons (2012) samt Holmgrens (2009) undersökningar hade nämligen visat att problemet i första hand låg i att lärarna uppfattade implementeringen av entreprenörskap i undervisningen som tidskrävande, att det var svårt att hitta tillfällen för samplanering med kollegor, samt att arbetsbelastningen kraftigt ökade vid användning av entreprenörskap.

Det poängterades likaså att skolverket skulle behöva komma med praktiska tips på hur man kunde använda entreprenörskap i respektive ämne, samt göra en nedskärning av det centrala innehållet. Detta synsätt kan innebära att gymnasielärare inte inser att entreprenörskap är ett förhållningssätt, och inte ytterligare ett jobbigt moment som alla kurser skall innehålla. Ett förtydligande av detta, samt tips från Skolverket skulle kunna vara en inledande lösning, eftersom skolverket förmodligen sitter på de bästa användningsområdena med tanke på att det var de som tidigare hade formulerat läroplanerna.

Skolverkets inventerande undersökning (2010b) hade visat att det endast var på 43 procent av skolorna som flertalet av personalen arbetade med entreprenörskap. Detta resultat föranledde flera åtgärder som kompetensutveckling, pilotprojekt samt nya läroplaner vilket trots ovanstående kritik tycks haft en gynnsam effekt på användandet som således hade höjts till 81.7 procent i skribenternas kvantitativa undersökning. Dock torde denna utveckling främst härledas till själva *införandet* av de nya läroplanerna, då respondenterna i princip upplevde helt avsaknad av kompetensutbildning i ämnet.

7.13 Skillnad mellan lärare i teoretiska- samt i praktiska ämnen

Undersökningen påvisade att det fanns signifikanta skillnader för flera item beträffande entreprenörskap, mellan lärare i teoretiska ämnen samt i praktiska ämnen. Beträffande ämne och begreppsförståelsen fanns dock inga signifikanta samband i den kvantitativa undersökningen. Detta stod i kontrast till den kvalitativa undersökningen, som visade på att lärarna i de teoretiska ämnena hade en högre begreppsförståelse. Skribenterna anser dock att den externa validiteten och generaliserbarheten vid den kvalitativa undersökningen var för låg för att detta resultat skulle kunna beaktas. Vidare överensstämmer detta resultat även med den senare delen av de kvalitativa intervjuerna då ingen av respondenterna kunde ge en förklaring till varför det skulle föreligga en skillnad mellan de olika ämneskaraktärerna. Detta skulle kunna stödja Lytsys och Mellbergs undersökning (1999) som menade att skillnader mellan lärare främst orsakades av hur villiga de var att följa läroplanen. Det skulle även kunna stödja Moxnes (1997) tankegång, som menade att centraliseringen av information, kontroll samt beslutsfattande främst var roten till implementeringsproblem som entreprenörskap. Både den kvantitativa- och den kvalitativa undersökningen visade dock att lärarna i de praktiska ämnena både bedrev och använde entreprenörskap i högre omfattning i sin undervisning, än lärarna i de teoretiska ämnena. Vidare var även viljan att använda begreppet samt hur lätt de tyckte det var att använda entreprenörskap högre hos lärarna i de praktiska

ämnena. Dessa skillnader stöds av den tidigare forskningen av Jennerhed (2013), vars undersökning visade att respondenterna kände sig låsta av kursplanerna i främst teoretiska kurser. Den står dock i opposition till Jakobssons undersökning (2013) där informanterna hade lyckats med att se naturliga kopplingar och användningsområden för entreprenörskap, trots att biologi är ett teoretiskt ämne. Dessa skillnader skulle kunna bero på att Jennerheds (2013) samt Jakobssons (2013) undersökningar saknar större generaliserbarhet då de endast omfattade en handfull respondenter, och istället kan härledas till kompetensutbildningen på de aktuella skolorna. Det skulle även kunna vara så att frirummet enligt Bergs teori utnyttjades olika på de aktuella skolorna, vilket resulterade i olika inställning till entreprenörskap (2003).

De bakomliggande orsakerna till skillnaderna av viljan att använda begreppet samt hur lätt de tyckte det var att använda entreprenörskap visade den kvalitativa undersökningen vara att de praktiska ämnena fordrade entreprenörskap, medan de teoretiska ämnena ofta hindrades av att bedriva entreprenörskap. Detta kan bero på skillnader i det centrala innehållet som främst gynnar de praktiska ämnena till att starta projekt av olika slag, men även av att innehållet är av högre kvantitet för många teoretiska ämnen. Dock ansåg respondenterna att målspråket som undervisningen i de teoretiska ämnena skedde på, var av betydelse då eleverna i de lägre stegen (1-3) saknade tillräckligt stort ordförråd för att entreprenörskap skulle kunna användas. Men främst innebar föreställningen att entreprenörskap var ytterligare ett moment att klara av inom ramen för ämnet en hämsko, då få såg detta i sitt rätta sammanhang, som ett förhållningssätt.

7.14 Framtid

Redan 1926 ansåg Vygotsky att en bra skola måste hjälpa eleverna att utveckla sin personlighet och kreativitet, genom att läraren använder ett handledande förhållningssätt (Knutagård, 2003). En förutsättning om detta samt Skolverkets mål om att entreprenörskap skall kunna löpa som en röd tråd genom hela utbildningssystemet är att en mängd åtgärder vidtas (Skolverket, 2011a, b).

Dels visar föreliggande studie att en grundläggande kompetensutbildning i entreprenörskap måste genomföras. Lärare måste få insikten att entreprenörskap inte är ytterligare ett moment i kurserna, utan snarare ett förhållningssätt. Dessutom måste lärare få mer tid för förberedelse för olika ting kring entreprenörskap. Dessutom behövs praktiska tips om hur entreprenörskap skulle kunna användas i alla ämnen från skolverket, men även möjligen en anpassning av ämnesplanerna så att de i någon mån kvantitativt minskar.

Slutligen krävs ett massivt engagemang och goda förebilder i närmiljön. Detta innefattar både de formella och informella ledarna inom skolväsendet vilket både förklarats och styrkts av Bergs teori frirummet (2003). Dessa åtgärder torde vara ytterst viktiga för alla skolor då EU redan för snart ett decennium sedan påpekat att entreprenörskap är en nyckelkompetens som medborgare behöver för att kunna utvecklas och lyckas på arbetsmarknaden (Europaparlamentet och rådets rekommendation, 2006). Detta i sin tur har sin förklaring i att vårt samhälle blir allt mer komplext, samt att nya innovativa yrken utvecklas parallellt med att maskiner ersätter allt fler praktiska yrken.

7.2 Metoddiskussion

7.21 Kvantitativ undersökning

Konstruktvaliditeten i denna undersökning kan anses som relativt svag, eftersom inga vedertagna instrument fanns att tillgå. Detta fick till följd att undersökningen bestod av en helt nykonstruerad enkät (Heiman, 2001). Trots att en pilotstudie genomfördes upptäcktes inga feltolkningar av frågorna, men vid senare analys upptäckte skribenterna att frågan; vad betyder begreppet entreprenörskap i skolan för dig, var betydelsebärande för hela resultatet. Om respondenterna inte förstod begreppet fick det även konsekvenser för resterande frågor, eftersom respondenterna hade svårt att besvara dessa. Detta upptäcktes genom kommentarer i enkäten, som beskrev respondenternas osäkerhet kring begreppet reella betydelse.

Den interna validiteten kan även ha en del brister då skribenterna uppfattade vissa av respondenter som stressade under enkätgenomförandet, vilket kan ha påverkat övriga deltagare. Några respondenter uttryckte dessutom initialt en mycket negativ attityd till enkätundersökningen på grund av tidsbrist, vilket kan ha medfört att de inte besvarade enkäten så utförligt. Dessutom kan deltagarnas vetskap om studiens egentliga syfte ha påverkat resultatet. Informella samtal efter enkätundersökningen visade nämligen att några respondenter hade googlat begreppet för att kunna besvara några av frågorna för att maskera sin bristande kompetens, vilket även det är negativt för validiteten (Heiman, 2001).

Vidare kan även den externa validiteten sägas vara ganska låg då deltagarna endast representerade två gymnasieskolor från södra Sverige. Urvalet representerade heller inte alla ämneskombinationer och hade en något ojämn fördelning mellan manliga och kvinnliga respondenter, samt snedfördelad arbetslivserfarenhet. Deltagarnas utbildningsort samt socioekonomiska bakgrund undersöktes inte heller vilket gör att generaliserbarheten är relativt begränsad (Heiman, 2001).

7.22 Kvalitativ undersökning

Den kvalitativa undersökningens tillförlitlighet bygger på skribenternas tolkningar, varvid skribenterna regelbundet försäkrade sig om att de uppfattat svaren korrekt. Eftersom även intervjun spelades in och sedermera transkriberades kan tillförlitligheten anses som relativt god (Kvale, 1997).

Vidare kan även pålitligheten sägas vara relativt god då alla steg i forskningsprocessen var tydliga, som skapande av intervjuguide, transkribering, kategorisering samt tematisering. Dessa steg diskuterades även med handledaren eller skribenterna emellan (Kvale, 1997).

Slutligen kan möjligheten att styrka och bekräfta resultatets äkthet vara låg, då det är omöjligt att uppnå fullständig objektivitet under kvalitativa forskningsprocesser. Då en av skribenterna även arbetar med entreprenörskap kan personliga värderingar obemärkt kunnat ha påverkat analysen av respondenternas svar (Kvale, 1997).

7.23 Validitet och reliabilitet

Föreliggande studie har haft intentionen att öka validiteten eller trovärdigheten genom triangulering. Detta innebär att flera metoder användes, som skrivbordsundersökning, enkäter samt intervjuer i föreliggande studie (Patel & Davidson, 2011). Detta förfarande har sannolikt

även medfört att skribenterna blivit mer uppmärksammade på respektive metods svagheter, vilket kunde användas konstruktivt. De brister i enkäten med fråga 3 (begreppsförståelsen) kunde till exempel förebyggas och åtgärdas genom intervjuguidens konstruktion. Vidare kunde även jämförande analyser mellan de båda resultaten antingen stärka eller försvaga den enskilda metodens resultat. Trots dessa positiva effekter måste ändå validiteten anses som relativt svag.

Reliabiliteten i denna undersökning kan dock anses som relativt god då de kvalitativa och kvantitativa undersökningsresultaten påvisade en hög intern konsistens.

7.24 Vidare forskning

För att utreda föreliggande studies frågeställningar med en högre kvalitet, skulle en högre grad av validitet samt generaliserbarhet behöva säkerställas. Dels skulle enkäten samt intervjuguiden behöva analyseras av erfarna enkät- samt intervjuguidekonstruktörer, genom test- retestanalys, vilket innebär att samma undersökning genomförs vid flera tillfällen för att bekräfta instrumentens mätfunktion. Men även genom jämförande analyser med parallellformer av enkäten och intervjuguiden för att finna ett ultimt mätinstrument för dessa frågeställningar. Därefter skulle de dessutom behöva användas i högre utsträckning, så att dessa blir vedertagna instrument.

Vidare skulle undersökningen behöva genomföras i lärargrupper där respondenterna inte känner varandra, för att undvika kamratpåverkan. För att dessutom förbättra generaliserbarheten skulle deltagarna behöva ha en högre differentiering beträffande verksamhetsår, utbildningsorter och socioekonomisk bakgrund samt komma från fler skolor och ämneskombinationer. Även en kvantitativ studie som omfattar en större respondentgrupp skulle vara önskvärd.

Därpå skulle longitudinell forskning vara önskvärd för att undersöka varför gymnasielärares begreppsförståelse av entreprenörskap är så ringa. Det hade även varit intressant att undersöka respondenternas kunskap om entreprenörskap i styrdokumentet. Vidare skulle en djupare granskning behövas kring varför lärare kan vara ovilliga till att öka entreprenörskapet i skolan, då de vet att dessa kompetenser är oerhört viktiga för elever i framtiden. Det hade även varit intressant att undersöka om det fortfarande förelåg en skillnad beträffande entreprenörskap mellan kommunala skolor och friskolor, samt de eventuella bakomliggande orsakerna. Slutligen skulle en undersökning vara av intresse efter en obligatoriskt kompetensutveckling av gymnasielärare som initieras av Skolverket genomförts, där begreppets betydelse samt användningsområden förtydligats, för att urskilja om det är okunskap eller ovilja som är grunden till begreppsförvirringen och det ringa användandet.

Referenslista

- Backström-Widjeskog, B. (2010). Teachers' thoughts on entrepreneurship education. Från K. Skogen & J. Sjövall (Eds.), *Creativity and innovation – Preconditions for entrepreneurial education* (s.107–120). Trondheim: Tapir Academic Press.
- Barnet, T., Marilyn, E., & Helms, M.(2006). *Encyclopedia of Management* 5th ed. Detroit: Gale
- Berg, G., Groth, E., Nytell, N., Söderberg, H. (1999). *Skolan i ett institutionsperspektiv*. Lund: Studentlitteratur
- Berg, G. (2003). *Att förstå skolan – En teori om skolan som institution och skolor som organisationer*. Lund: Studentlitteratur
- Berglund, K., & Holmgren, C. (2006). *The Process of Institutionalizing Entrepreneurship within the Education System*, Paper presented at the RENT XIX Conference in Napels, November 17-18
- Brace, N., Kemp, R., & Snegel, R. (2000). *SPSS for Psychologists: a guide to data analysis using SPSS for Windows*. London/Baingstoke, England
- Braunerhjelm, P., Braunerhjelm, P., Holmquist, C., Adenfelt, M., & Thulin, P. (2013). *Entreprenörskap i Sverige – Nationell rapport*. Örebro: TMG Tabergs AB, ISBN: 91-89301-47-1
- Europeiska kommissionen. (2006). Hämtad 2013-11-20 från http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/doc/entrepreneurship_education_final_sv.pdf
- Enterprise without borders. (2013). Hämtad 2013-09-23 från <http://www.ewb.ja-ye.org/index.php?sivu=about>
- Enterprising Self. (2011). *Internationellt projekt för entreprenörskap i skolan 2009-2011, Enkätresultat*. Hämtad 2013-09-23 från <http://www.regionorebro.se/download/18.334d665912f00dba074800012781/1336493544919/SELF+enkät+SVERIGE.pdf>
- Europaparlamentet och rådets rekommendation. (2006). Hämtad 2013-10-28 från <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:sv:PDF>
- Falk-Lundqvist, Å., Hallberg, P. G., Leffler, E., & Svedberg, G. (2011). *Entreprenöriell pedagogik i skolan*. Stockholm: Liber
- Framtidsfrön. (2013). Hämtat 2013-10-10 från: <http://www.framtidsfron.se>
- From, J. (2009). Entreprenörskapsutbildning. I Olofsson, A.(red)*Entreprenörskapsutbildning i skola och samhälle: Formering av en nu pedagogisk identitet?*. Härnösand: Mittuniversitetet

Handelskammaren. (2013). Hämtad 2013-10-10 från <http://handelskammaren.net/sv/politisk-paverkan/skola-naringsliv/Mathivation/>

Heiman, G., W. (2001). *Understanding research methods and statistics: an integrated introduction for psychology*. (2ed) Boston: Houghton Mifflin Company

Holmgren, C. (2009). *Översättning av entreprenörskap till skolans praktik*. Hämtad 2013-10-01 från http://www.ltu.se/cms_fs/1.78817!/file/oversattning_skolans_praktik_100504.pdf

IBM. (2013). *IBM SPSS Statistics 21*. Hämtad 2013-12-13 från <http://www-01.ibm.com/software/se/analytics/spss/>

Jacobsson, M. (2013). *Ett lärarperspektiv på entreprenörskap inom biologi på gymnasiet*. Malmö: Malmö Högskola

Jennerhed, A. (2013). *Lärares syn på entreprenöriellt lärande*. Lund: Linneuniversitetet

Johnson, C. L. (2012). *Integrering av entreprenörskap i undervisningen vid gymnasieskolans Handels- och administrationsprogram*. Växjö: Linnéuniversitetet

Knutagård, H. (2003). *Introduktion till verksamhetsteori*. Lund: Studentlitteratur

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Landström, H. (2000). *Entreprenörskapets rötter*. Lund: Studentlitteratur

Leffler, E., & Svedberg, G. (2003). Enterprise in Swedish rural schools; Capacity building through learning networks. *Queensland Journal of Educational Research* 19(2) s. 83-99

Leffler, E. (2006). *Företagsamma elever. Diskurser kring entreprenörskap och företagsamhet i skolan*. Doktorsavhandling i pedagogiskt arbete, nr 8, Umeå Universitet

Lytsy, A., & Mellberg, C. (1999). *Större än du någonsin tror*. Stockholm: Svenska Kommunförbundet. ISBN 91-7099-855-8

Mintzberg, H. (1993). *Structure in fives - Designing effective organizations*. USA: Prentice Hall: Upper Saddle River.

Moxnes, P. (1997). *Att lära och utvecklas i arbetsmiljön*. Stockholm: Natur och Kultur. ISBN 91-27-01187-9

Nationalencyklopedin. (2013). Tillgänglig: <http://www.ne.se.proxy.lnu.se/lang/entreprenör/163135>

Nelis. (2013). Hämtad 2013-10-02 från <http://www.nelis.se>

- Nolan, S. A., & Heinzen, T. E. (2012). *Statistics for the behavioral sciences*. New York: Worth Publishers
- Nutek Stockholm. (2008). *Entreprenörskap i stort och smått- Lärdomar från det nationella entreprenörskapsprogrammet*. Stockholm: Danagårds Grafiska
- Patel, R., & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur AB
- Person, C. (2012). *En skola för alla, en förändrad syn?* (Masteruppsats) Uppsala universitet.
- Peterson, M., & Westlund, C. (2007). *Så tänds eldsjälarna. En introduktion till entreprenöriellt lärande*. Stockholm: Nutek
- Regeringskansliet. (2009). *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet*, Stockholm
- Sandahl, B. (2004). *Tystnad, samtycke eller protest*. Hämtad 2013-10-08 från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:559/FULLTEXT01.pdf>
- Seikkula-Leino, J. (2007). Curriculum reform and entrepreneurship education. Från Korhonen, M., Komulainen, K., & Rätty, H. (Eds). "Not everyone is cut out to be the entrepreneur type": School teachers construct the meaning of entrepreneurship education and the related abilities of the pupils. *Scandinavian Journal of Educational Research*. Vol 56, No 1, s. 1-19.
- Seikkula-Leino, J., Ruskovaara, E., Ikavalko, M., Mattila, J., & Rytölä, T. (2010). Teachers' reflections about entrepreneurship education. Från Korhonen, M., Komulainen, K., & Rätty, H. (Eds). "Not everyone is cut out to be the entrepreneur type": School teachers construct the meaning of entrepreneurship education and the related abilities of the pupils. *Scandinavian Journal of Educational Research*. Vol 56, No 1, s. 1-19.
- Shinnar, R., Pruett, M., & Toney, B. (2009). Entrepreneurship Education: Attitudes Across Campus. *Journal Of Education For Business*, 84(3), 151-159.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Skolverket. (1994). *Läroplan för de frivilliga skolformerna*. Ödeshög: AB Danagårds grafiska.
- Skolverket. (2010a). *Skapa och våga – om entreprenörskap i skolan*. Stockholm: Davidssons tryckeri AB
- Skolverket. (2010b). *Entreprenörskap i skolan - en kartläggning*. Stockholm: Danagårds Grafiska AB
- Skolverket. (2011a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Västerås: Edita
- Skolverket. (2011b). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Västerås: Edita

Skolverket. (2011c). *Gymnasieskola 2011*. Västerås: Edita

Skolverket. (2011d). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Hämtad från: Skolverket. (2011). Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/foer?tos=gy&subjectCode=FÖR&lang=sv>

Skolverket. (2011e). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Hämtad från: Skolverket. (2011). Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/bio?tos=gy&subjectCode=BIO&lang=sv>

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Svenska Akademien. (2013). Tillgänglig: http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordlista/sao_l_pa_natet/ordlista

Sørensen, K. H. (1996). *Of Men and Machines--Technology and Working life Discourses*. *Acta Sociologica (Taylor & Francis Ltd)*, 39(1), 99-108

Telhaug, A., Mediås, O., & Aasen, P. (2006). The Nordic Model in Education: Education as part of the political system in the last 50 years. *Scandinavian Journal Of Educational Research*, 50(3), 245-283. doi:10.1080/00313830600743274

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund; Studentlitteratur

Ung företagsamhet. (2013). Hämtad den 2013-09-23 från <http://www.ungforetagsamhet.se/organisation/om-ung-foretagsamhet>

Vetenskapsrådet. (2012). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Tillgänglig: www.codex.vr.se/texts/HSFR

Bilagor

Bilaga I

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

En undersökning om entreprenörskap

Hej!

Vi heter Lena Dahlin och Per- Olov Häggström och läser på GU. I vår kurs ingår det att skriva en uppsats inom ett fördjupningsområde. Eftersom vi är intresserade av entreprenörskap och skolan, har vi därför valt att undersöka hur lärare ser på entreprenörskap. Vi vore därför tacksamma om du vill delta genom att besvara denna enkät. Deltagandet är helt frivilligt och alla svar kommer att behandlas anonymt.

Instruktioner:

Enkäten består av olika frågor och påståenden som rör dina förhållanden som lärare och entreprenörskap. Fyll i eller kryssa för de alternativ du anser bäst stämma in på just din situation.

Försäkra dig till sist om att du inte har hoppat över någon fråga. Detta är mycket viktigt då vi behöver formuläret i sin helhet.

Tack för Din medverkan!

Lena Dahlin och Per-Olov Häggström

Lena Dahlin gusdahlile@student.gu.se

Per-Olov Häggström gushaggp@student.gu.se

Bilaga II

Enkät om entreprenörskap i skolan

1. Man Kvinna

2. Ålder: ____

3. Verksamma år som lärare: ____

4. Undervisningsämnen:

☐ SO-ämnen	☐ idrott och hälsa	☐ NO-ämnen	☐ moderna språk
☐ estetiska ämnen	☐ matematik	☐ psykologi/filosofi	☐ svenska
☐ företagsekonomi	☐ praktiska ämnen	☐ engelska	☐ övriga ämnen

5. Vad betyder begreppet entreprenörskap i skolan för dig:

6. I hur stor utsträckning **använder** du entreprenörskap i din undervisning?

☐ varje lektion	☐ varje vecka	☐ någon gång i månaden
☐ någon/några gånger per läsår	☐ aldrig	☐ vet inte

7. I vilket/vilka av dina undervisningsämnen **arbetar** du med entreprenörskap?

☐ SO-ämnen	☐ idrott och hälsa	☐ NO-ämnen	☐ moderna språk
☐ estetiska ämnen	☐ matematik	☐ psykologi/filosofi	☐ svenska
☐ företagsekonomi	☐ praktiska ämnen	☐ engelska	☐ övriga ämnen

8. I vilket/vilka av dina undervisningsämnen är det **lätt** att arbeta med entreprenörskap?

☐ SO-ämnen	☐ idrott och hälsa	☐ NO-ämnen	☐ moderna språk
☐ estetiska ämnen	☐ matematik	☐ psykologi/filosofi	☐ svenska
☐ företagsekonomi	☐ praktiska ämnen	☐ engelska	☐ övriga ämnen

9. I vilket/vilka av dina undervisningsämnen är det **svårt** att arbeta med entreprenörskap?

☐ SO-ämnen	☐ idrott och hälsa	☐ NO-ämnen	☐ moderna språk
☐ estetiska ämnen	☐ matematik	☐ psykologi/filosofi	☐ svenska
☐ företagsekonomi	☐ praktiska ämnen	☐ engelska	☐ övriga ämnen

10. På vilka sätt bedriver du entreprenörskap i din undervisning?

11. I hur stor utsträckning skulle du vilja använda entreprenörskap i din undervisning?

☐ varje lektion	☐ varje vecka	☐ någon gång i månaden
☐ någon/några gånger per läsår	☐ aldrig	☐ vet inte

12. Vad behöver du för att öka användningen av entreprenörskap i undervisningen?

☐ fortbildning	☐ mer förberedelsetid	☐ ämnets innehåll måste anpassas
☐ vet inte	☐ vill inte öka användningen	☐ övrigt _____

Tack för din medverkan!

Bilaga III

Intervjufrågor

1. Vilka är dina undervisningsämnen?
2. Vad betyder begreppet entreprenörskap i skolan för dig?
3. I hur stor utsträckning använder du entreprenörskap i din undervisning, samt i vilka ämnen?
4. I vilket/vilka av dina ämnen tycker du det är lätt respektive svårt att arbeta med entreprenörskap?
5. I hur stor utsträckning skulle du vilja använda entreprenörskap i din undervisning?
6. Vilken utbildning har du som lärare fått i ämnet?
7. Skulle du vilja öka användningen av entreprenörskap i din undervisning?
8. Varför skall entreprenörskap användas i skolan?
9. Tror du att din uppfattning om entreprenörskap är representativ för alla lärare?
Upplever du en skillnad mellan lärare i praktiska och teoretiska ämnen?
10. Skulle en samverkan mellan olika ämnen kunna öka användandet?
11. Varför tror du begreppsuppfattningen, samt användandet av entreprenörskap är relativt lågt (enligt vår undersökning)?(Kan ”frirummet” faktorer som skolans historia, samhälleliga traditioner, yrkesgruppsnormer, socialpsykologiska förhållanden, närmiljöfaktorer, opinionsyttringar eller organisationskonfigurationen (professionell byråkrati) påverka?
12. Hur skulle skolledningen behöva agera för att du skulle öka ditt användande av entreprenörskap? Vilka andra faktorer behöver förändras för att öka användningen?